

ბრიუსელის ეფექტი, პერსონალურ მონაცემთა დაცვა და ხელოვნური ინტელექტის შესახებ აქტი

წინამდებარე სტატია იკვლევს შედარებითი სამართლის როლს ახალი ტექნოლოგიებიდან გამომდინარე სამართლებრივი გამოწვევების გააზრებისა და მათზე რეაგირების პროცესში. სტატიაში განხილულია შემდეგი საკითხები: მიზეზები, თუ რატომ ადგენს ევროკავშირი გლობალურ მარეგულირებელ სტანდარტებს, რაც ილუსტრირებულია “GDPR”-ის მაგალითით; ამერიკის შეერთებული შტატების ინოვაციური პოტენციალის განმაპირობებელი ფაქტორები და ევროკავშირის სამართლებრივი მოდელის სამომავლო გავრცელების პერსპექტივა.

საკვანძო სიტყვები: პერსონალურ მონაცემთა დაცვა, ევროკავშირი, “GDPR”, მარეგულირებელი სამართალი, კერძო სამართალი, ხელოვნური ინტელექტის აქტი, ბრიუსელის ეფექტი, სამართლებრივი ფრაგმენტაცია, ნეოლიბერალიზმი, ციფრული ბაზრები, ჩინური ტექნოლოგიური კომპანიები, შესაბამისობის სირთულეები.

1. შედარებითი სამართლის სარგებლიანობა ახალი ტექნოლოგიების შესწავლაში

ხელოვნური ინტელექტის თემის შედარებითსამართლებრივი პერსპექტივიდან განხილვა მარტივი ამოცანა არ არის. ეს, პირველ რიგში, მკითხველში არარეალისტური მოლოდინების თავიდან აცილების მიზნით, ანალიზის მასშტაბის დაზუსტებას მოითხოვს. მათ, ვინც ეძებს დეტალურ ინფორმაციას სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემის კონკრეტული რეგულაციების შესახებ, ვურჩევთ, შეწყვიტონ კითხვა და უფრო სასარგებლო საქმიანობით დაკავდნენ.

*იურიდიული ფირმა e-Lex-ის (რომი) დამფუძნებელი და უფროსი პარტნიორი; შედარებითი სამართლის სრული პროფესორი; სალერნოს უნივერსიტეტის მონაცემთა დაცვის ოფიცერი (“DPO”). მიმდინარე სასწავლო კურსები: საავტორო სამართალი, კულტურული მემკვიდრეობის სამართალი, ხელოვნების სამართალი.

რასაკვირველია, საყოველთაოდ უნდა იყოს ცნობილი, თუმცა ამის გამეორება მაინც ღირს, რომ შედარებითი სამართალი არსებითად მეთოდია, მიუხედავად იმისა, რომ შედარებითსამართლებრივი კვლევების მეთოდებსა და ფუნქციებზე სამეცნიერო დებატების ინტენსივობა, როგორც ჩანს, იკლებს¹. თუმცა ჩვენ შეგვიძლია დანამდვილებით ვთქვათ, თუ რა არ არის შედარებითი სამართალი: ის არ არის უცხოური სამართლებრივი სისტემების თავისთავად შესწავლა, არც მხოლოდ სამართლებრივი ინფორმაციის კრებული — იგი, უპირველეს ყოვლისა, შედარებაა.²

შედარებითი სამართალი, რა თქმა უნდა, ემსახურება ალტერნატიული გადაწყვეტილების ძიებას, მაგრამ ის ასევე ღირებული ინსტრუმენტია შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის ჩვენული გაგების გასაღრმავებლად. იგი არ შემოიფარგლება მხოლოდ საკანონმდებლო ტექსტების ანალიზით, არამედ მიისწრაფვის სამართლებრივი ფორმალიზმის ფარგლებს გასცდეს. უკანასკნელ ათწლეულებში ამ ფორმანტების იდენტიფიცირებაც კი — ან, უფრო ზუსტად, მათი საზღვრების მოხაზვა — სულ უფრო რთული გახდა. მაგალითად, განვიხილოთ საკანონმდებლო ფორმატი, რომელშიც ეროვნული კანონმდებლობა, ზენაციონალური სამართალი და დამოუკიდებელი ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ გამოცემული გადაწყვეტილებები და ზომები ახლა ერთდროულად არსებობს და ურთიერთქმედებს.

უკვე ათწლეულებია, რაც პოლიცენტრული სამართლის აღზევების მოწმენი ვართ, რაც სამართლებრივი ნორმების შექმნაზე სახელმწიფოს მონოპოლიის ეროზიის შედეგია³. ეს ეკონომიკური გლობალიზაციის პროდუქტია, რომლის მიხედვითაც ეროვნულ საკანონმდებლო სუვერენიტეტს უწევს თანაარსებობა სამართლებრივი ნორმების შექმნის ახალ ცენტრებთან, მათ შორის, საერთაშორისო ეკონომიკურ და პროფესიულ საზოგადოებებთან⁴. ზოგჯერ ეს სამართალი ზემოდან არ არის თავსმოხვეული, არამედ სპონტანურად ჩნდება საერთაშორისო კომერციული პრაქტიკიდან; სხვა შემთხვევაში, ეს არის სახელმწიფო სამართალი, რომელიც გამდიდრებულია კერძო წესების მარეგულირებელი შინაარსით — როგორც ეს ხდება

¹ იხ.: Stanzione P., Sui metodi del diritto comparato, Introduzione a Ancel M., Utilità e metodi del diritto comparato, trad. it., Camerino, 1974, XXIII, ასევე, ფრანგულ ენაზე: Rev. int. droit comparé, 1973, 885; L.-J. Costantinesco, Il metodo comparativo, ed. it., Torino, 2000.

² According to Sacco R., Circolazione e mutazione dei modelli giuridici, in Dig disc. priv., sez. civ., II, Torino, 1988, 365, შედარებითი სამართალი მხოლოდ უცხოური სამართლებრივი სისტემების ანალიზი რომ ყოფილიყო, მისი ფუნქცია აღწერითი საქმიანობით შემოიფარგლებოდა და რეალურ გავლენას ვერ მოახდენდა შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის გააზრებასა და განვითარებაზე. ამის საპირისპიროდ, შედარებითი სამართალი გვთავაზობს საკუთარი სამართლებრივი სისტემის კრიტიკულად შესწავლის მეთოდს, რომელიც ალტერნატიულ სამართლებრივ მოდელებთან შედარებით ავლენს არა მხოლოდ მის განმასხვავებელ ნიშნებს, არამედ პოტენციურ ხარვეზებსა თუ არაეფექტიანობას. (Sacco R., Introduzione al diritto comparato, in Tratt. dir. comp. dir., da R. Sacco, 5ª ed., Torino, 1992).

³ Cf. Ferrajoli L., Crisi del diritto e dei diritti nell'età della globalizzazione, in Questione Giustizia, 2023, <<https://www.questionegiustizia.it/articolo/crisi-del-diritto-e-dei-diritti-nell-eta-della-globalizzazione>>.

⁴ ამ შემთხვევაშიც ბიბლიოგრაფია შეიძლება ვრცელი იყოს; თუმცა, მეთოდოლოგიური ანალიზისთვისაც იხილეთ: Grossi P., Aspetti giuridici della globalizzazione economica, in I Georgofili. Atti della Accademia dei Georgofili, 2013.

ხელოვნური ინტელექტის აქტში ჰარმონიზებულ სტანდარტებზე მითითების შემთხვევაში⁵.

საკმარისია აღინიშნოს, რომ ინოვაციების მარეგულირებელი სამართლებრივი ნორმების უმეტესობა დღეს ევროკავშირიდან მომდინარეობს, მათ შორის, ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული ნორმები. კავშირის დონეზე შეინიშნება აშკარა გადასვლა დირექტივებიდან რეგულაციებზე, რაც სამართლებრივი ჰარმონიზაციიდან უნიფიკაციაზე გადასვლას მიაჩნია. ეს არჩევანი, სხვა ფაქტორებთან ერთად, ასახავს ზოგიერთი ეროვნული სამართლებრივი სისტემის სურვილს, შეინარჩუნოს საკუთარი საკანონმდებლო სუვერენიტეტი — ხშირად პოლიტიკური ან ლობისტური ზეწოლის საპასუხოდ, რაც საფრთხის ქვეშ აყენებს ევროკავშირის მიერ ამ სფეროში დეკლარირებულ მიზანს: ბარიერებისგან თავისუფალი შიდა ბაზრის შექმნას, რომელიც ხელშეკრულებების ძირითად მიზნებს განახორციელებს.

მეტიც — და ეს კვლავაც საყოველთაოდ ცნობილია კომპარატივისტებისთვის — სამართლებრივი ფორმანტების ანალიზი აუცილებლად უნდა იყოს შერწყმული კრიპტოტიპების⁶ ანალიზთან: იმ ელემენტების ერთობლიობასთან, რომლებიც დაკავშირებულია ხალხის სამართლებრივ ტრადიციასთან, ცოდნის გადაცემის გზებთან, სოციალურ და

⁵ ჰარმონიზებული სტანდარტი, (ევროკავშირის) №1025/2012 რეგულაციის თანახმად, არის ტექნიკური სპეციფიკაცია, რომელიც მიღებულია ევროპული სტანდარტიზაციის ორგანოს მიერ (მაგალითად, CEN – სტანდარტიზაციის ევროპული კომიტეტი; “CENELEC” – ელექტროტექნიკური სტანდარტიზაციის ევროპული კომიტეტი; “ETSI” – ევროპის ტელეკომუნიკაციის სტანდარტების ინსტიტუტი) ევროკომისიის მოთხოვნის საფუძველზე. აღნიშნული სტანდარტები შემუშავებულია ევროკავშირის კანონმდებლობის იმპლემენტაციის ხელშეწყობისა და უფრო ეფექტიანი ერთიანი ბაზრის უზრუნველყოფის მიზნით. ჰარმონიზებული სტანდარტის შექმნის პროცესი რამდენიმე ეტაპს მოიცავს. პირველ რიგში, ევროკომისია გასცემს მანდატს, რომელიც განსაზღვრავს მარეგულირებელ საჭიროებას და ევროპული სტანდარტიზაციის ერთ-ერთ ორგანოს (CEN, CENELEC ან ETSI) ავალებს კონკრეტული სტანდარტის პროექტის შემუშავებას. აღნიშნული ორგანოები შეიმუშავენ სტანდარტს ტექნიკური ექსპერტებისა და დაინტერესებული მხარეების ჩართულობით, რათა უზრუნველყონ მისი შესაბამისობა ბაზრის საჭიროებებთან და ევროკავშირის კანონმდებლობასთან. საბოლოოდ, სტანდარტი მიიღება და ქვეყნდება ევროკავშირის ოფიციალურ ჟურნალში. თუმცა პრეამბულის 117-ე პარაგრაფი აწესებს დამატებით მოთხოვნას, რომლის თანახმადაც, ჰარმონიზებული სტანდარტი „ხელოვნური ინტელექტის ოფისის“ მიერ მიჩნეულ უნდა იქნას ვარგისად შესაბამისი ვალდებულებების დასარეგულირებლად.

⁶ კრიპტოტიპები, შედარებით სამართალში, არის სამართლებრივი სისტემის ის იმპლიციტური ელემენტები, რომლებიც პირდაპირ გამოხატულებას არ პოულობენ სამართლის ფორმალურ წყაროებში (კანონმდებლობა, სასამართლო პრაქტიკა და დოქტრინა), მაგრამ ღრმა გავლენას ახდენენ ნორმების ფუნქციონირებასა და გამოყენებაზე. ისინი მოიცავენ კულტურულ ღირებულებებს, დამკვიდრებულ პრაქტიკებს, სამართლებრივ მეტალიტეტსა და დაუწერელ პრინციპებს, რომლებიც განსაზღვრავენ, თუ როგორ ხდება სამართლის განმარტება და გამოყენება კონკრეტულ საზოგადოებაში. კრიპტოტიპების კონცეფცია შეიმუშავა როდოლფო საკომ, რომელმაც ხაზი გაუსვა, რომ ექსპლიციტური ფორმანტების პარალელურად, არსებობს ეს ლატენტური ელემენტები, რომლებიც აყალიბებენ კონკრეტული სამართლებრივი წესრიგის სამართალს. ისინი განსაკუთრებით რელევანტურია სხვადასხვა ტრადიციის მქონე სამართლებრივი სისტემების ანალიზისას, რადგან შესაძლებელს ხდის რეალური სამართლებრივი დინამიკის გააზრებას ნორმატიული მონაცემების მიღმა.

კულტურულ კონტექსტთან და ეკონომიკურ გარემოსთან, და რომლებიც აყალიბებენ იურისტების მომზადებასა და მსოფლმხედველობას. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ხდება, როდესაც დასავლური სამართლებრივი ტრადიციის ფარგლებს გავცდებით. როგორც ამას ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების სამართლებრივი რეგულირება აუცილებლად მოითხოვს, ჩვენ მართლაც ხშირად ვხვდებით არადასავლურ სამართლებრივ სისტემებს, რომელთა იურისტები და პოლიტიკოსები ჩამოყალიბებულნი არიან ღირებულებათა განსხვავებული იერარქიით, ისეთით, რომელიც შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს მათი დასავლელი კოლეგების ღირებულებებისგან.

არც ის უნდა გამოგვჩეს, განსაკუთრებით ხელოვნური ინტელექტის სისტემების რეგულირების კონტექსტში, რომ ეთიკა სულ უფრო ცენტრალურ როლს ასრულებს. ეთიკამ უნდა წარმართოს ასეთი სისტემების დიზაინი, რათა თავიდან ავიცილოთ დისკრიმინაციული მიკერძოება ან ექსპლუატაცია, რომელიც ეწინააღმდეგება საერთაშორისო საზოგადოების საერთო ღირებულებებს. ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს, რომ ტერმინ „etica“-ს (ეთიკა) სემანტიკური არეალი რომანულ ენებში სრულად არ ემთხვევა „ethics“-ის უფრო ფართო ანგლო-ამერიკულ კონცეფციას: პირველ შემთხვევაში, ეთიკას უპირატესად სუბიექტური კონოტაცია აქვს და გამიჯნულია სამართლებრივი ნორმებისგან, რომლებიც ფორმალური კრიტერიუმებით განისაზღვრება; მეორე შემთხვევაში, ეთიკა უფრო ფართოა და ხშირად ჩართულია „რბილი სამართლის“ ფორმებში, როგორიცაა ეთიკის ან ქცევის კოდექსები.

შედარებითი სამართლის, როგორც მეთოდის, განსაზღვრა ნიშნავს იმის აღიარებას, რომ ის სცილდება უცხოური სამართლებრივი სისტემების შესახებ მონაცემთა უბრალო შეგროვებას⁷. ეს სამართლებრივი სფერო არ შემოიფარგლება მხოლოდ სხვადასხვა ქვეყნის წესების ჩამოთვლითა და ანალიზით, არამედ ფოკუსირებულია სხვადასხვა სამართლებრივ კონტექსტში მიღებული სტრუქტურების, პრინციპებისა და გადაწყვეტების იდენტიფიცირებაზე. წინამდებარე ნაშრომში ჩვენ მიზნად ვისახავთ, გამოვკვეთოთ ევროპული და აშშ-ის სისტემებისთვის დამახასიათებელი ზოგიერთი ძირითადი მახასიათებელი. ჩვენ განზრახ გვერდს ავუვლით იმ შეხედულებებს, რომლებიც შეიძლება აზიური სამართლებრივი სისტემების ანალიზიდან გამომდინარეობდეს. ყურადღებას არ გავამახვილებთ ცალკეულ სამართლებრივ ინსტიტუტებზე, არამედ შევეცდებით, გამოვავლინოთ ის გაბატონებული ელემენტები, რომლებიც სამართლებრივი პოლიტიკის არჩევანს უდევს საფუძვლად.

ეს მიდგომა გამომდინარეობს იმის გაცნობიერებიდან, რომ ბოლო ოცდაათი წლის განმავლობაში სამართლებრივმა სისტემებმა ღრმა ტრანსფორმაცია განიცადა. სახელმწიფოებს შორის მზარდი ურთიერთდაკავშირების ეპოქაში შედარებითი სამართალი სულ უფრო

⁷ Gorla G., Diritto comparato, in Enc. dir., XII, Milano, 1964, 930; Ascarelli T., Premesse allo studio del diritto comparato, in Studi di diritto comparato e in tema di interpretazione, Milano, 1952, 6 ss.

მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, რადგან სამართლებრივი სისტემები იზოლირებულად აღარ არსებობენ და მუდმივად ურთიერთქმედებენ საერთაშორისო ხელშეკრულებების, ზენაციონალური ინსტიტუტებისა და სამართლის რეცეფციისა და ჰარმონიზაციის პროცესების მეშვეობით⁸.

დაბოლოს, შედარებითი მიდგომა მოითხოვს ფორმალიზმზე უარის თქმას და მხოლოდ კანონმდებლობის ანალიზის ფარგლებს გასვლას. იგი მოითხოვს მრავალი ფაქტორის გათვალისწინებას, რომლებიც გავლენას ახდენენ სამართლის შექმნასა და გამოყენებაზე, მათ შორის, არასამართლებრივი მიზეზების, სხვადასხვა სამართლებრივ ფორმანტს შორის ურთიერთქმედებისა და მათი ურთიერთგავლენის გათვალისწინებას. ამ მიზეზით, როგორც უკვე აღინიშნა, ჩვენ ყურადღებას გავამახვილებთ ხელოვნური ინტელექტის სფეროში მიღებული სხვადასხვა მარეგულირებელი მიდგომის უკან მდგარი პოლიტიკური (და, შესაბამისად, სამართლებრივი) საფუძვლების შედარებაზე.

2. რატომ ქმნის ევროკავშირი წესებს: “GDPR”-ის მაგალითი

მასმედიის რიტორიკაში დამკვიდრდა გავრცელებული ნარატივი — უაღრესად რელუქციური და ემპირიულ მტკიცებულებებს მოკლებული — რომლის თანახმადაც, ამერიკის შეერთებული შტატები ქმნის ინოვაციებს, ჩინეთი „აკოპირებს“, ევროკავშირი კი არეგულირებს. გარდა იმისა, რომ ეს მტკიცება ზედმეტად გამარტივებულია, იგი უფრო დეტალურ განხილვას იმსახურებს, რათა გავიგოთ ასეთი კლასიფიკაციის მიზეზები.

დავიწყოთ ბოლოდან, ანუ იმ იდეიდან, რომ ევროპა ნაკლებ ინვესტიციას დებს ინოვაციებში, მაგრამ წარმატებულია სამართლებრივი ნორმების შექმნაში.

ეს ვარაუდი შეცდომაში შემყვანია პროცენტული თვალსაზრისით, მაგრამ, სამწუხაროდ, რეალისტურია აბსოლუტური მაჩვენებლებით. 2024 წლის დეკემბერში გამოქვეყნებული „ევროკავშირის სამრეწველო კვლევებსა და განვითარებაში ინვესტიციების შეფასების ანგარიშის“ უახლესი გამოცემის თანახმად, 2023 წელს ევროპულმა ინდუსტრიამ პირველად გადააჭარბა აშშ-ის (+5.9%) და ჩინური (+9.6%) კომპანიების ზრდას, 9.8%-იანი ზრდის ტემპით.

მიუხედავად იმისა, რომ ეს მაჩვენებელი იმედისმომცემია, ის არ ითვალისწინებს სამ მნიშვნელოვან ფაქტორს.

პირველი, ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს შორის არსებული დიდი უთანასწორობა, სადაც უფრო მაღალი მაჩვენებლებია ისეთ განვითარებულ ქვეყნებში, როგორიცაა: საფრანგეთი და გერმანია, ხოლო სხვები, მათ შორის იტალია, ჩამორჩებიან; მეორე, რომ ეს პროცენტული მაჩვენებლები სრულიად

⁸ Mattei U., Comparative Law and Economics, Univ. of Michigan Press, 1997; Hoecke Van M., Epistemology and Methodology of Comparative Law, Hart Publishing, 2004; Zeno-Zencovich V., Comparison Involves Pluralism: A Rejected View-Point, in Comparative Law Rev., 2025, 6.

განსხვავებულ აბსოლუტურ მნიშვნელობებს ეფუძნება; და მესამე, რომ ევროპული ინვესტიციები ხშირად გადანაწილებულია მრავალ მცირე მასშტაბის პროექტზე, ნაცვლად იმისა, რომ კონცენტრირებული იყოს რამდენიმე სტრატეგიულ ინიციატივაზე. ამის კარგი მაგალითია პროგრამა „ჰორიზონტი 2020“, რომელმაც დააფინანსა უამრავი მცირე სამეწარმეო წამოწყება, რომელთაგან ყველა არ დასრულებულა სამრეწველო შედეგით.

შემდეგ დგება რეგულირების საკითხი, რომელიც ეფუძნება ეგრეთ წოდებული „ბრიუსელის ეფექტის“ კონცეფციას, რომელიც ახლა ფართოდ არის ცნობილი და შესაძლოა კარგავს აქტუალობას. ეს გულისხმობს ევროკავშირის უნარს, თავისი მარეგულირებელი გავლენა გაავრცელოს გეოგრაფიული და იურისდიქციული საზღვრების მიღმა, რითაც აყალიბებს ბიზნეს პრაქტიკას, ეროვნულ სამართლებრივ ჩარჩოებს და საერთაშორისო შეთანხმებებსაც კი.

„ბრიუსელის ეფექტის“⁹ ცენტრალური საყრდენი ევროკავშირის სამართლის ექსტრატერიტორიული გამოყენებაა: რეგულაციები ვრცელდება არა მხოლოდ კავშირის მიგნით დაფუძნებულ სუბიექტებზე, არამედ მის ფარგლებს გარეთ არსებულ სუბიექტებზეც, რომლებიც საქონელს ან მომსახურებას სთავაზობენ ევროკავშირის ბაზარზე ან ამუშავებენ ევროკავშირის მოქალაქეების მონაცემებს. ყველაზე პარადიგმული მაგალითია მონაცემთა დაცვის ძირითადი რეგულაცია („GDPR“), რომელიც ვრცელდება ევროკავშირის ფარგლებს გარეთ მყოფ მონაცემთა დამუშავებისთვის პასუხისმგებელ პირებზე, როდესაც ისინი ამუშავებენ კავშირის ტერიტორიაზე მყოფი ფიზიკური პირების პერსონალურ მონაცემებს („GDPR“-ის მე-3 მუხლი). ეს ბევრ არაევროკავშირის წევრ კომპანიას უქმნის საჭიროებას, თავისი მონაცემთა დამუშავების პრაქტიკა ევროკავშირის სტანდარტებს შეუსაბამოს. ასეთი ნორმატიული მოქმედების სფერო გამართლებულია როგორც საერთაშორისო სამართლის „შედეგების დოქტრინით“, ისე ევროკავშირის

⁹ ტერმინი ეკუთვნის ა. ბრედფორდს (A. Bradford), ნაშრომში „ბრიუსელის ეფექტი: როგორ მართავს ევროკავშირი სამყაროს“ (The Brussels Effect: How the European Union Rules the World, Oxford Univ. Press, 2020). ავტორი ამ მარეგულირებელი გავლენის მთავარ მიზეზად ევროპის შიდა ბაზრის მასშტაბსა და ძლიერ მარეგულირებელ პოტენციალს მიიჩნევს: ევროკავშირის ბაზარზე წვდომის მოსაპოვებლად, გლობალური კომპანიები ემორჩილებიან ევროპულ სტანდარტებს, რომლებსაც, საბოლოო ჯამში, სხვა ბაზრებზეც იყენებენ, რაც *de facto* ჰარმონიზაციის ეფექტს ქმნის. წიგნში ნაჩვენებია, თუ როგორ ხდება ეს სტრატეგიულ სექტორებში, როგორებიცაა პერსონალურ მონაცემთა დაცვა („GDPR“), სურსათის უვნებლობა, კონკურენცია, გარემოს მდგრადობა და ფინანსები, და ქმნის ნარატივს, რომლის მიხედვითაც კავშირი მოქმედებს, როგორც „მარეგულირებელი ზესახელმწიფო“, რომელსაც, ამკარად გამონათული იმპერიული ან იძულებითი სტრატეგიის არქონის მიუხედავად, შესწევს უნარი, დაადგინოს გლობალური თამაშის წესები. ანალიზი გამოირჩევა თავისი სამართლებრივ-ეკონომიკური მიდგომით, ამასთან, პოლიტიკური წაკითხვითაც, რომელიც ევროპის მარეგულირებელ ძალაუფლებას ინსტიტუციური რბილი ძალის ფორმად აღიარებს. ეს უკანასკნელი ემყარება ტექნოკრატიას, პროცედურულ გამჭვირვალობასა და ევროპული მარეგულირებელი მოდელის მიმზიდველობას. ამგვარად, ბრიუსელის ეფექტი წარმოიჩინდება, როგორც უპირატესად ცალმხრივი პროცესი, რომელიც არა მრავალმხრივი მოლაპარაკებების, არამედ ევროკავშირის სტრუქტურული ძალაუფლებისა და გლობალური კომპანიების ეკონომიკური რაციონალურობის შედეგია.

საბაზრო ძალით, რომლის მიხედვითაც შიდა ბაზარზე წვდომა მისი წესების დაცვას მოითხოვს.¹⁰

ფორმალური ექსტრატერიტორიულობის მიღმა, გლობალური კომპანიები ხშირად ნებაყოფლობით — ან უფრო ზუსტად, *de facto* — იღებენ ევროკავშირის სტანდარტებს მარეგულირებელი თანმიმდევრულობისა და ეკონომიკური ეფექტიანობის მიზნით. ხშირად უფრო მარტივია ერთიანი, მკაცრი სტანდარტის — როგორც წესი, ევროკავშირის სტანდარტის — დაცვა, ვიდრე თითოეული ბაზრისთვის შესაბამისობის ინდივიდუალურად მორგება. ეს განსაკუთრებით ეხება ისეთ სფეროებს, როგორებიცაა: გარემოს დაცვა, სურსათის უვნებლობა, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა და კონკურენციის სამართალი.

“GDPR” კვლავაც ნათელი მაგალითია: ტექნოლოგიურმა გიგანტებმა, როგორებიცაა: “Google”, “Apple” და “Microsoft”, გლობალურად დანერგეს “GDPR”-ის შთაგონებით შექმნილი მონაცემთა დაცვის პოლიტიკა იმ კონტექსტშიც კი, სადაც ამის ფორმალური ვალდებულება არ ჰქონდათ. ანალოგიურად, გარემოსდაცვით სფეროში იაპონურმა და აშშ-ის ავტომწარმოებლებმა გამონაბოლქვის სტანდარტები ევროკავშირის მოთხოვნებს შეუსაბამეს ბაზარზე წვდომის შესანარჩუნებლად და ხშირად ეს სტანდარტები გლობალურადაც გაავრცელეს¹¹.

„ბრიუსელის ეფექტის“ კიდევ ერთი ვექტორია მესამე ქვეყნების მიერ რეგულაციების გადმოღება, რომლებსაც არ აქვთ ამერიკის შეერთებული შტატების მსგავსი ეკონომიკური გავლენა. ევროკავშირის წესების ტექნიკურმა

¹⁰ იქვე, შენიშვნა 9, 5: “the EU can unilaterally externalize its laws outside its borders through market mechanisms”.

¹¹ ბრიუსელის ეფექტი ვრცელდება საერთაშორისო დონეზეც როგორც მრავალმხრივ სავაჭრო შეთანხმებებში ევროპული სტანდარტების გავრცელებით, ისე ისეთი სუპრანაციონალური ორგანიზაციების მიერ მათი ტექნიკურ სტანდარტებად მიღებით, როგორებიცაა ISO (სტანდარტიზაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია), Codex Alimentarius-ის კომისია ან ICAO (სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია). სავაჭრო შეთანხმებების კონტექსტში ევროკავშირი ხშირად რთავს მარეგულირებელ პუნქტებს, რომლებიც მოითხოვს ევროპული ან მისი ეკვივალენტური სტანდარტების მიღებას. ასეთია შემთხვევა ასოცირების ან თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმებებისა (მაგ., CETA კანადასთან, EPA იაპონიასთან), რომლებიც შეიცავს დებულებებს გარემოს მდგრადობის, მონაცემთა დაცვისა და პროდუქტის უსაფრთხოების შესახებ. მსგავს შეთანხმებებში ევროკავშირი აწესებს მინიმალურ მოთხოვნებს, რითაც ხელს უწყობს თავისი სტანდარტების გავრცელებას მესამე ქვეყნებში. სამართლებრივი ჩარჩოს მიღმა, მნიშვნელოვანია ხაზი გაესვას, რომ ბრიუსელის ეფექტი არაფორმალურადაც ვლინდება ჰარმონიზებული წესებისა და ინდუსტრიული ნორმების განსაზღვრის გზით. მრავალი ევროპული ტექნიკური სტანდარტი, თავისი სიზუსტისა და პრაქტიკული სარგებლიანობის გამო, გლობალურ პრაქტიკად იქცევა. მრავალეროვნული კომპანიები მათ იმ რისკის თავიდან ასაცილებლად იღებენ, რომელიც სხვადასხვა ბაზრისთვის დიფერენცირებული პროდუქტების შექმნას უკავშირდება. ტექნიკური სტანდარტების გავრცელებას კიდევ უფრო შეიძლება შეუწყოს ხელი „რბილმა სამართალმა“ (“soft law”), ანუ არასავალდებულო ინსტრუმენტებმა (სახელმძღვანელო პრინციპები, რეკომენდაციები, ქცევის კოდექსები), რომლებიც შემუშავებულია ევროპული სააგენტოებისა თუ სტანდარტიზაციის ორგანოების მიერ. “GDPR”-ით (მუხლები 40-41) გათვალისწინებული ქცევის კოდექსების მაგალითი, მიუხედავად მათი არასავალდებულო ხასიათისა, აჩვენებს, თუ როგორ შეუძლიათ ამ ინსტრუმენტებს იმოქმედონ, როგორც მარეგულირებელი კონვენციების კატალიზატორებმა, განსაკუთრებით ტექნოლოგიურ ან ციფრულ სექტორებში.

ხარისხმა, შიდა თანმიმდევრულობამ და ბაზრის განმსაზღვრელმა ეფექტმა ისინი მრავალი ეროვნული კანონმდებლობის მოდელად აქცია. იმიტაცია შეიძლება გამომდინარეობდეს პრაგმატული მიზნებიდან (მაგალითად, ევროკავშირის ბაზარზე წვდომის ხელშეწყობა), მაგრამ ასევე სამართლებრივი პრესტიჟიდან და ნორმატიული დაახლოების სურვილიდან.

ამ ეფექტისთვის ყველაზე ნაყოფიერი ნიადაგი პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამართალი აღმოჩნდა. მაგრამ გარემოსდაცვით სამართალშიც ევროკავშირის მიერ ქიმიური ნივთიერებების რეგულირება (“REACH”) მოდელად იქცა ისეთი ქვეყნებისთვის, როგორებიცაა ჩინეთი და თურქეთი, რამაც ხელი შეუწყო ცალმხრივი მარეგულირებელი გლობალიზაციის ფენომენს — არა თავსმოხვევით, არამედ ევროკავშირის სტანდარტებთან ნებაყოფლობითი შესაბამისობით, თავსებადობისა და სტრატეგიული უპირატესობის მოპოვებას¹².

“GDPR”-ის შემთხვევაში, იმიტაცია მერყეობდა პირდაპირი „კოპირებიდან“ შერჩევით მიღებამდე. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მე-5(2) მუხლით გათვალისწინებული ანგარიშვალდებულების პრინციპი. ეს პრინციპი მოითხოვს, რომ დამუშავებისთვის პასუხისმგებელმა პირმა (სუბიექტი, რომელიც განსაზღვრავს დამუშავების მიზნებსა და საშუალებებს) უზრუნველყოს მონაცემთა დაცვის ფუნდამენტური პრინციპების — კანონიერების, სამართლიანობის, გამჭვირვალობის, მონაცემთა მინიმუზაციის, მთლიანობის და ა. შ. — დაცვა არა ვალდებულებათა ფიქსირებული სიით, არამედ იმის დემონსტრირებით, რომ დამუშავება უზრუნველყოფს მონაცემთა სუბიექტების უფლებებისა და თავისუფლებების ადეკვატურ დაცვას.

მაგალითად, ბრაზილიის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ძირითადი კანონი (“LGPD”) — 2018 წლის კანონი № 13.709 — ძალიან ჰგავს GDPR-ს¹³: იგი ვრცელდება ყველა სუბიექტზე (საჯარო თუ კერძო, ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირზე), რომლებიც ამუშავებენ ბრაზილიაში მყოფი ფიზიკური პირების პერსონალურ მონაცემებს, მონაცემთა დამუშავებაზე პასუხისმგებელი პირის ადგილსამყოფელის მიუხედავად; ის მოითხოვს მონაცემთა სუბიექტებისთვის მკაფიო და ამომწურავი ინფორმაციის მიწოდებას; ავალდებულებს მაღალი რისკის შემცველი დამუშავებისთვის გავლენის შეფასების ჩატარებას; და დამუშავების ოპერაციების რეესტრის წარმოებას¹⁴.

“LGPD”-ის 50-ე მუხლი დამუშავებაზე პასუხისმგებელ პირებსა და დამუშავებაზე უფლებამოსილ პირებს — ინდივიდუალურად ან ასოციაციების მეშვეობით — საშუალებას აძლევს, შეიმუშაონ კარგი პრაქტიკისა და

¹² See Almada M., Petit N., The EU AI Act: A Medley of Product Safety and Fundamental Rights, EUI, RSC, Working Paper, 2023/59.

¹³ Liz dos Santos A.L., Lei Geral de Proteção de Dados: um estudo comparativo em relação à efetividade dos direitos fundamentais”, Revista dos Tribunais, (2020), 105.

¹⁴ For further details, see Viola M., L. Heringer., Um olhar internacional: Lei Geral de Proteção de Dados Pessoais (LGPD) e o General Data Protection Regulation (GDPR), adequação e transparência internacional de dados, in Souza C.A., Magrani E., Silva P., (eds.), Lei Geral de Proteção de Dados(LGPD): caderno especial, São Paulo, Thomson Reuter, 2019, 227.

მმართველობის კოდექსები, შიდა ზედამხედველობის მექანიზმები, რისკის შემცირების სტრატეგიები და, განსაკუთრებით, ტექნიკური და უსაფრთხოების სტანდარტები. ამ ნაწილში “LGPD” და “GDPR” ერთმანეთისგან განსხვავდება: მიუხედავად იმისა, რომ ეს უკანასკნელი უშვებს ქვევის კოდექსების შემუშავებას, იგი მკაფიოდ არ არეგულირებს საერთო ტექნიკური და უსაფრთხოების სტანდარტების განსაზღვრას, რაც ოპერატორებს საუკეთესო პრაქტიკასთან დაკავშირებით გაურკვევლობაში ტოვებს.

ბრაზილიის კანონმდებლობა ასევე ითვალისწინებს, რომ მონაცემთა მართვის პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს რისკისა და გავლენის სისტემატურ შეფასებას, რომელიც ორგანიზაციის ზომის, საქმიანობის მასშტაბისა და მონაცემთა სენსიტიურობის პროპორციულია. “GDPR”-ის მსგავსად, “LGPD”-ის 50-ე მუხლი მოითხოვს, რომ დამუშავებისთვის პასუხისმგებელ პირებმა დაამტკიცონ მიღებული ზომების ადეკვატურობა; თუმცა სავალდებულო უსაფრთხოების ზომების მინიმალური ბაზისის არსებობა, სავარაუდოდ, ამარტივებს შესაბამისობას — ყოველ შემთხვევაში, პროცედურულად — ბრაზილიური კომპანიებისა და ადმინისტრაციებისთვის.

მსგავსი შედარებითსამართლებრივი ანალიზი ვრცელდება შვეიცარიის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის განახლებულ კანონზეც, რომელიც 2017 წელს დაწყებული საკანონმდებლო პროცესის შედეგად 2020 წელს შევიდა ძალაში. სხვა ელემენტებთან ერთად, იურიდიული პირები ადარ შედიან „პერსონალური მონაცემების“ განმარტებაში. ბრაზილიის მსგავსად, დამუშავებაზე პასუხისმგებელ პირებმა უნდა აწარმოონ დამუშავების რეესტრი. მაღალი რისკის შემცველი დამუშავებისთვის სავალდებულოა გავლენის შეფასება და პერსონალურ მონაცემთა დაცვის დარღვევების შესახებ უნდა ეცნობოს საზედამხედველო ორგანოს (მონაცემთა დაცვისა და ინფორმაციის ფედერალურ კომისარს)¹⁵.

შვეიცარიის კანონმდებლობა ასევე ითვალისწინებს ადგილობრივი წარმომადგენლის დანიშვნას უცხოეთში დაფუძნებული დამუშავებისთვის პასუხისმგებელი პირებისთვის. რაც შეეხება მონაცემთა სუბიექტის უფლებებს, ახალი კანონი, “GDPR”-ის შესაბამისად, აწესებს მონაცემთა პორტაბელურობის უფლებას და უფლებას, რომ არ დაექვემდებარო მხოლოდ ავტომატიზებულ გადაწყვეტილებას. საზედამხედველო ორგანოს უფლებამოსილებები გაფართოვდა და მოიცავს ინსპექტირებასა და სავალდებულო ძალის მქონე გადაწყვეტილებების მიღებას.

ბევრმა სხვა ქვეყანამ მიიღო “GDPR”-ის შთაგონებით შექმნილი რეგულაციები, მათ შორის ნიგერიის მონაცემთა დაცვის რეგულაცია (“NDPR”), რომელიც 2019 წლის იანვარში გამოიცა, და ეგვიპტის 2020 წლის კანონი № 151. მცირე ქვეყნებისთვის ეს ასახავს ევროკავშირთან ვაჭრობის ხელშეწყობის ამკარა სურვილს იმ სამართლებრივი პრესტიჟის მიღმა, რომელსაც “GDPR”-მა ამკარად მიაღწია. შვეიცარიის მიერ ამ სტანდარტებთან დაახლოება თითქმის

¹⁵ Cf. Meier P., Métille S., Loi fédérale sur la protection des données, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2023.

გარდაუვალი ჩანს მისი გეოგრაფიული მდებარეობის გათვალისწინებით, მიუხედავად იმისა, რომ ის ევროკავშირის წევრი არ არის. უფრო გასაკვირი ის არის, რომ ისეთმა გლობალურმა ეკონომიკურმა ძალამ, როგორიცაა ბრაზილია, მიიღო მსგავსი სტანდარტები.

ცალკე, თუმცა მოკლე, განხილვას იმსახურებს ჩინეთის მონაცემთა დაცვის რეფორმა. პერსონალური ინფორმაციის დაცვის კანონი (“PIPL”) ძალაში 2021 წლის 1 ნოემბერს, ხანგრძლივი საკანონმდებლო დებატების შემდეგ შევიდა. ის, სავარაუდოდ, წარმოადგენს მნიშვნელოვან ცვლილებას გლობალურ სამართლებრივ ლანდშაფტში, რადგან ჩინეთმა მიიღო ევროკავშირის მთაგონებით შექმნილი რამდენიმე მარეგულირებელი ელემენტი და გაიმეორა “GDPR”-ის მრავალი დებულება¹⁶.

კანონის მოქმედების სფერო სამ ძირითად სცენარს მოიცავს:

ა) ჩინეთის ტერიტორიაზე განხორციელებული დამუშავების ოპერაციები;
ბ) ჩინეთის მოქალაქეებისთვის საქონლის ან მომსახურების მიწოდება, ან მათი ქცევის ანალიზი;

გ) ეროვნული კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა შემთხვევები.

როდესაც უცხოური სუბიექტი (“Foreign entity”) ამუშავებს პერსონალურ მონაცემებს “PIPL”-ის იურისდიქციის ფარგლებში, 53-ე მუხლი მას ავალდებულებს, ჩინეთში დააფუძნოს წარმომადგენლობა ან დანიშნოს წარმომადგენელი, რომლის დეტალებიც უნდა წარედგინოს შესაბამის ორგანოებს. 72-ე მუხლი, “GDPR”-ის მსგავსად, პერსონალური ან საყოფაცხოვრებო მიზნებით მონაცემთა დამუშავებას “PIPL”-ის მოქმედების სფეროდან ათავისუფლებს.

“PIPL”-ი, “GDPR”-ის მსგავსად, ერთმანეთისგან მიჯნავს მონაცემთა დამუშავებისთვის პასუხისმგებელ პირებსა და დამუშავებაზე უფლებამოსილ პირებს და მათ მსგავს როლებს ანიჭებს: მონაცემთა დამუშავებისთვის პასუხისმგებელი პირები განსაზღვრავენ დამუშავების მიზნებსა და საშუალებებს, დამუშავებაზე უფლებამოსილი პირები მოქმედებენ მათი მითითებით. ძლიერი პარალელები ჩნდება მონაცემთა შეგროვებისას მისაწოდებელ სავალდებულო ინფორმაციასთან დაკავშირებითაც, რომელიც ძალიან ჰგავს “GDPR”-ის მე-13 მუხლს¹⁷.

“PIPL”-ის მიხედვით, სენსიტიური მონაცემები მოიცავს რელიგიურ მრწამსისა და ჯანმრთელობის შესახებ მონაცემებს (როგორც “GDPR”-ში), მაგრამ ასევე ფინანსურ ინფორმაციასა და პირად აქტივებს — კატეგორიებს, რომლებიც ევროკავშირის კანონმდებლობით სენსიტიურად არ არის კლასიფიცირებული. ბიომეტრიული მონაცემები, 14 წლამდე არასრულწლოვანთა შესახებ ინფორმაცია და გეოლოკაციის მონაცემები

¹⁶ Moriconi C., Recent Evolution of the Personal Privacy Legal Protection in People's Republic of China, 9 Nordic Journal of Law and Social Research, (2019) 248; Santoni G., Personal data as a market commodity: legal irritants from China “experience”, 1 European Journal of Privacy Law and Technology, (2023), 1.

¹⁷ Creemers R., China's Emerging Data Protection Framework, (November 16, 2021), SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3964684>.

პირდაპირ არის შეტანილი სენსიტიურ კატეგორიებში, რაც ამ საკითხებზე გლობალური შემოფოტების ზრდას უსვამს ხაზს.

მონაცემთა დამუშავების სამართლებრივი საფუძვლები, “PIPL”-ის მიხედვით, ძალიან ჰგავს “GDPR”-ში არსებულ საფუძვლებს. თანხმობა უნდა იყოს ნებაყოფლობითი, კონკრეტული და გამოხმობადი (მუხლი 14). “GDPR”-ის მსგავსად, თანხმობა არ არის საჭირო, თუ მონაცემთა დამუშავება აუცილებელია სახელშეკრულებო ვალდებულებების შესასრულებლად ან კანონის მოთხოვნათა დასაცავად. საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის საგანგებო მდგომარეობა და სიცოცხლისთვის ან ჯანმრთელობისთვის საფრთხის შემცველი სიტუაციები ასევე აღიარებულია მოქმედ სამართლებრივ საფუძვლებად¹⁸.

“PIPL” განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მონაცემთა გადაცემას და მოითხოვს წინასწარი შეფასების პროცედურებს, რომლებიც “GDPR”-ის “DPIA”-ს მსგავსია, მაგრამ უფრო მკაცრი პირობებით¹⁹. ეს შეფასებები უნდა ეხებოდეს გადაცემის მართებულობას, აუცილებლობასა და პროპორციულობას; მონაცემთა კატეგორიებსა და სენსიტიურობას; და მიმღების ტექნიკურ და ორგანიზაციულ უსაფრთხოების ზომებს²⁰.

მე-40 მუხლის თანახმად, ეს შეფასებები უნდა ჩაატაროს კიბერსივრცის ადმინისტრირების სახელმწიფო დეპარტამენტმა და ძირითადად დაეფუძნოს უსაფრთხოების კრიტერიუმებს. ეს ვალდებულება ვრცელდება კრიტიკული ინფრასტრუქტურის ოპერატორებსა და დამუშავებაზე პასუხისმგებელ პირებზე, რომლებიც ამუშავებენ პერსონალურ მონაცემებს იმავე დეპარტამენტის მიერ დადგენილ ზღვრულ მაჩვენებლებზე მეტი მოცულობით.

მთავარი განსხვავება ევროკავშირისა და ჩინეთის მოდულებს შორის შეფასებაზე პასუხისმგებელ ორგანოშია. ჩინეთში თვითშეფასება დაუშვებელია: საჯარო ორგანოებმა უნდა მოახდინონ ყველა ზომის

¹⁸ Calzada I., Citizens' Data Privacy in China: The State of the Art of the Personal Information Protection Law (PIPL), 5 Smart Cities, (2022) 1140.

¹⁹ “PIPL”-ის (პერსონალური ინფორმაციის დაცვის კანონი) 38-ე მუხლი ითვალისწინებს საზღვარგარეთ პერსონალური მონაცემების გადაცემის ოთხ განსხვავებულ და ალტერნატიულ კრიტერიუმს: ა) ჩინეთის კიბერსივრცის ეროვნული ადმინისტრაციის მიერ ორგანიზებული უსაფრთხოების შეფასების გავლა, ამავე კანონის მე-40 მუხლის შესაბამისად; ბ) ჩინეთის კიბერსივრცის ეროვნული ადმინისტრაციის დებულებების თანახმად, სპეციალიზებული ორგანოს მიერ გაცემული პერსონალური ინფორმაციის დაცვის სერტიფიკატის მოპოვება; გ) უცხოელ მიმღებთან იმავე ადმინისტრაციის მიერ შემუშავებული სტანდარტული ხელშეკრულების საფუძველზე ხელშეკრულების დადება, რომელიც განსაზღვრავს ორივე მხარის უფლებებსა და მოვალეობებს; დ) კანონებით, ადმინისტრაციული რეგულაციებით ან ჩინეთის კიბერსივრცის ეროვნული ადმინისტრაციის მიერ გათვალისწინებული სხვა პირობები. PIPL-ის თარგმანი შესრულებულია როგიერ კრემერსისა (Rogier Creemers) და გრეჰემ ვებსტერის (Graham Webster) მიერ, რომელიც ეფუძნება DigiChina-ს მიერ შემუშავებული კანონის მეორე პროექტის წინასწარ ინგლისურ ვერსიას და ხელმისაწვდომია შემდეგ ბმულზე: <<https://digichina.stanford.edu/work/translation-personal-information-protection-law-of-the-peoples-republic-of-china-effective-nov-1-2021/>> ჩასატარებელი შეფასების შესახებ დამატებითი განხილვისთვის, იხილეთ აგრეთვე: Zheng G., Trilemma and tripartition: The regulatory paradigms of cross-border personal data transfer in the EU, the U.S., and China, 43 Computer Law Security Rev. 105610, 2021.

²⁰ Voss W. G., Pernot-Leplay E., China Data Flows and Power in the Era of Chinese Big Tech, 44 Nw. J. Int'l L. & Bus. (2024) 1.

ვალდებულება, ერთიანი სტანდარტების შესაბამისად. ამის საპირისპიროდ, “GDPR” დამუშავებისთვის პასუხისმგებელ პირებს აძლევს თავისუფლებას, მიიღონ ის უსაფრთხოების ზომები, რომლებსაც თავად მიიჩნევენ შესაფერისად. ამ თვალსაზრისით, ჩინეთის მოდელი ფორმალურად უფრო პროგნოზირებადი ჩანს, მაგრამ ის ასევე გულისხმობს ინფორმაციის ნაკადებზე მუდმივ სახელმწიფო ზედამხედველობას.

“GDPR”-ისა და “PIPL”-ის პარალელი ირდევია კერძო სამართლიდან საჯარო სამართალზე გადასვლისას, განსაკუთრებით სახელმწიფოსა და მოქალაქეებს შორის ურთიერთობაში. როგორც ჩანს, “PIPL” ორი მიმართულებით მოძრაობს: ერთი მხრივ, უახლოვდება ევროკავშირის წესებს კომერციული გაცვლის ხელშესაწყობად; მეორე მხრივ, ინარჩუნებს აშკარა დისტანციას საჯარო სამართლებრივი მიდგომის თვალსაზრისით²¹.

მაგალითად, „განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემების“ განმარტება მოიცავს ნებისმიერ ინფორმაციას, რომლის უკანონო გამჟღავნებამ შეიძლება ზიანი მიაყენოს ღირსებას, ეროვნულ უსაფრთხოებას ან პირად საკუთრებას, რაც ასახავს აშკარა დისბალანსს ინდივიდებსა და სახელმწიფო ხელისუფლებას შორის. სპეციალური კატეგორია, რომელიც ევროკავშირის სამართალში არ არსებობს, მოიცავს მონაცემთა დამუშავებას ჟურნალისტური, პოლიტიკური ან საზოგადოებრივი ინტერესის მიზნებისთვის.

დაბოლოს, აღსანიშნავია, რომ “PIPL”-ს არ უკავია ისეთი ცენტრალური ადგილი ჩინეთის ციფრულ მარეგულირებელ ჩარჩოში, როგორიც “GDPR”-ს აქვს ევროკავშირში. ის უფრო ფართო სამართლებრივ არქიტექტურაშია ჩაშენებული, რომელშიც დომინირებს კიბერუსაფრთხოების კანონი. სისტემაში, რომელშიც ფუნდამენტური უფლებები ექვემდებარება სახელმწიფოს სხვა პრიორიტეტებს, პერსონალურ მონაცემთა დაცვა მეორეხარისხოვან საზრუნავად რჩება.

3. რატომ ქმნის (ან შექმნიდა) ამერიკის შეერთებული შტატები ინოვაციებს?

ახლა დავუბრუნდეთ იმ თავდაპირველ დაშვებას, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები „დიდი ინოვაციის“ როლს ასრულებს და გავაანალიზოთ ის საკანონმდებლო მიდგომა, რომელმაც ხელი შეუწყო ტექნოლოგიურ განვითარებას. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ის კომპანიების ტექნოლოგიური პროგრესის დონეს სხვა ქვეყნები ვერ შეედრებიან, ასევე უდავოა, რომ ამ განვითარებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა პოლიტიკურმა და საკანონმდებლო გადაწყვეტილებებმა.

ამ გადაწყვეტილებების საფუძვლად მდებარე ნეოლიბერალური რიტორიკა ყოველთვის ეფუძნებოდა ერთ მთავარ დაშვებას: „ტექნოლოგია

²¹ Cfr. *Pernot-Leplay E.*, China’s Approach on Data Privacy Law: A Third Way between the US and the EU? 49 Penn State Journal of Law & International Affairs, (2020) 49, secondo cui la Cina rappresenterebbe un modello terzo rispetto a Stati Uniti ed Europa.

ექსპონენციალურად იცვლება, ხოლო სოციალური, ეკონომიკური და სამართლებრივი სისტემები — ეტაპობრივად”.²² ეს ქმნის „ტემპის“ პრობლემას, რაც გულისხმობს, რომ სამართალი ტექნოლოგიურ პროგრესზე ნელა ვითარდება და, შესაბამისად, ინსტიტუტებმა თავი უნდა შეიკავონ ციფრულ ინოვაციებზე შეზღუდვების დაწესებისგან, სანამ ტექნოლოგიები სრულად არ მომწიფდება. თუმცა ეს გამარტივებული მიდგომა დეტალურ შესწავლას იმსახურებს. მართალია, ტექნოლოგია საკანონმდებლო პროცესებზე სწრაფად ვითარდება, მაგრამ ისიც მართალია, რომ სამართლის ფუნქცია უნდა იყოს არა მხოლოდ ტექნოლოგიის წინსვლის ხელშეწყობა, არამედ მისთვის საზღვრების დაწესებაც, როდესაც ტექნოლოგიური განვითარება საფრთხეს უქმნის აღიარებულ და კოდიფიცირებულ ღირებულებებს.

ყველაზე სიღრმისეული აკადემიური ნაშრომები საუბრობენ „მეოცე საუკუნის სინთეზზე“ — ნეოლიბერალურ პარადიგმაზე, რომელიც სამ ძირითად საყრდენს ეფუძნება: ბაზრის ეფექტიანობა, როგორც უზენაესი კრიტერიუმი, რომელიც უგულებელყოფს ძალაუფლებისა და უთანასწორობის საკითხებს; სამართლებრივი ნორმების ფორმალური ნეიტრალიტეტი, რომელიც ფარავს ფარულ ძალაუფლებრივ დინამიკას; და „ანტიპოლიტიკური“ მიდგომა, რომელიც ამცირებს დემოკრატიული პოლიტიკის როლს ტექნიკური გადაწყვეტილებების მიღების სასარგებლოდ²³.

²² ეს სიტყვები ეკუთვნის ლ. დაუნსს (*Larry Downes*), ნაშრომში დესტრუქციის კანონები: ახალი ძალების ათვისება, რომლებიც მართავენ ცხოვრებასა და ბიზნესს ციფრულ ეპოქაში (*The Laws of Disruption: Harnessing the New Forces That Govern Life and Business in the Digital Age*, Basic Books, 2009). წიგნი აანალიზებს ციფრული ტექნოლოგიების გავლენას სამართალსა და საზოგადოებაზე, იმ თეზისიდან გამომდინარე, რომ კანონი და მარეგულირებელი ინსტიტუტები ვითარდება ხაზოვანი ტემპით, მაშინ როდესაც ტექნოლოგია — ექსპონენციალურად. ეს დისბალანსი იწვევს მარეგულირებელ დესტრუქციას, რა დროსაც ტრადიციული სამართლებრივი ნორმები ვეღარ ეგუება ახალ ციფრულ სცენარებს, რაც სათავეს უდებს „დესტრუქციის ცხრა კანონს“. ეს კანონები ხაზს უსვამს, თუ როგორ ცვლის ტექნოლოგია ძირეულად დამკვიდრებულ სექტორებს და მოძველებულად აქცევს წინაციფრულ ეპოქაში შექმნილ სამართლებრივ ნორმებს. ისეთი საკითხები, როგორებიცაა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა, ინტელექტუალური საკუთრება, პლატფორმის პასუხისმგებლობა და მონაცემთა მმართველობა, განხილულია პროაქტიულად, ინოვაციებთან ერთად განვითარების უნარის მქონე, უფრო მოქნილი და პრინციპებზე დაფუძნებული რეგულირების შემუშავებისკენ მოწოდებით. აღსანიშნავია, რომ, აშშ-ის მარეგულირებელ გადაწყვეტილებებზე გავლენის გარდა, წიგნმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა აკადემიურ და პოლიტიკურ დებატებზე დინამიური და ადაპტირებადი რეგულირების საჭიროების შესახებ. მართლაც, მიუხედავად იმისა, რომ საკანონმდებლო ტექსტებში პირდაპირ ციტირებული არ არის, ამ თეორიამ ხელი შეუწყო ევროკავშირის საკანონმდებლო არჩენის ფორმირებას რისკზე დაფუძნებული და ტექნოლოგიურად ნეიტრალური მიდგომებისკენ, რაც აისახა „GDPR“-ში, ციფრული ბაზრების აქტსა და ხელოვნური ინტელექტის აქტში.

²³ იხ.: *Purdy J.S., Grewal D.S., Kapczynski A., Rahman S. K., Building a Law-and-Political-Economy Framework: Beyond the Twentieth-Century Synthesis*, 129 Yale L.J. 1784, 2020. ჩვენი აზრით, ეს არის ფუძემდებლური კვლევა, რადგან ის ე.წ. „სამართლისა და პოლიტიკური ეკონომიკის“ („LPE“) მიდგომის თეორიულ ჩარჩოს ქმნის. იგი ეჭვქვეშ აყენებს გაბატონებულ მოსაზრებას, რომლის თანახმადაც, სამართალი მხოლოდ ნეიტრალურ საბაზრო პირობებს უნდა უზრუნველყოფდეს და ეკონომიკურ აქტორებს სახელმწიფოს მხრიდან სტრუქტურული ჩარევის გარეშე თავისუფალი მოქმედების საშუალებას აძლევდეს. ეს შეხედულება არაადეკვატურია უთანასწორობის, ეკონომიკური ძალაუფლებისა და დემოკრატიული კრიზისის თანამედროვე დინამიკის გასააზრებლად. ავტორები ამტკიცებენ, რომ

გარდა ამისა, „სამართლისა და ეკონომიკის“ პარადიგმებისა და მათი დოქტრინების მიღებამ, რომლებიც ათწლეულების განმავლობაში დომინირებდა ჩრდილოეთ ამერიკის დებატებში, თავად ნეოლიბერალიზმის საყრდენები ჩამოაყალიბა. ნეოლიბერალიზმი არ უნდა განვიხილოთ, როგორც ბაზრის ლოგიკის ბუნებრივი შედეგი, როგორც ამას ხშირად ამტკიცებენ ან ვარაუდობენ, არამედ როგორც სამართლის მიერ ფორმირებული ინსტიტუციური ძალა. აქ საკანონმდებლო და სასამართლო კომპონენტები ნეიტრალურ როლს არ ასრულებენ; ისინი აქტიურად მონაწილეობენ ბაზრების სტრუქტურირებაში, კერძო ძალაუფლების გაძლიერებასა და დემოკრატიულ შესაძლებლობებზე გავლენის მოხდენაში²⁴.

შემთხვევითი არ არის, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სადაც მონაცემთა დაცვის ფედერალური რეგულაცია არ არსებობს, იურიდიული მეცნიერება კვლავ მიდრეკილია, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა განსაზღვროს, როგორც „მარტო ყოფნის უფლება“ და არა ისე, როგორც პერსონალური მონაცემების მიმოქცევისა და გამოყენებაზე კონტროლი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აშშ შორს რჩება მონაცემთა დაცვის, როგორც ფუნდამენტური უფლების, ევროპული პარადიგმისგან და კვლავაც ეჭიდება პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის საკუთრებით გაგებას როგორც სხვების საკუთარ პირად საქმეებში ჩარევის აკრძალვის უფლებას ან საკუთარ მონაცემებზე საკუთრებით კონტროლს. ეს მიდგომა არ ითვალისწინებს, რომ მონაცემთა გამოყენებამ, მიუხედავად იმისა, რომ ის ინდივიდის დაცვას ისახავს მიზნად, უნდა დაუთმოს ადგილი კოლექტიურ ინტერესს, როდესაც ზოგად საზოგადოებრივი საკითხები წამოიჭრება²⁵.

ხელოვნური ინტელექტის სფეროში ამჟამად მიმდინარეობს ქაოტური დებატები მათ შორის, ვინც ნებისმიერ ახალ რეგულაციაზე სრული მორატორიუმის გამოცხადებას ემხრობა (და არსებული კანონების მომდევნო ათწლეულის განმავლობაში შეჩერებასაც კი გვთავაზობს), და მათ შორის, ვინც უფრო ფრთხილად მოითხოვს ახალი ტექნოლოგიების ფონზე მოქალაქეებისთვის უსაფრთხოების ზომებისა და დაცვის მექანიზმების დაწესების აუცილებლობას. რისკი არის “laissez-faire”-ის ახალი ფაზა, რომელიც ამერიკულ კომპანიებს საშუალებას მისცემს, განიმტკიცონ (ან, უფრო სწორად, გააძლიერონ) თავიანთი ოლიგოპოლიური პოზიციები ბაზარზე, ტრანზაქციული ხარჯებისა და მარეგულირებელი ბარიერებისგან

სამართალი არასდროს არის ნეიტრალური; პირიქით, ის ასრულებს კონსტიტუციურ როლს ეკონომიკის ორგანიზებასა და რესურსებისა თუ ძალაუფლების გადანაწილებაში. სტატია მოგვიწოდებს, გადავიზოროთ სამართლებრივი ინსტიტუტები, როგორც სოციალური ტრანსფორმაციის ინსტრუმენტები, რომლებიც ხელს უწყობენ ეკონომიკურ სამართლიანობას, ინკლუზიურობასა და არსებით დემოკრაციას. მან მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა აკადემიურ დებატებზე, განსაკუთრებით ისეთ სფეროებში, როგორებიცაა ციფრული რეგულირება, შრომა, გარემოსდაცვითი სამართალი და რასობრივი თანასწორობა.

²⁴ Cf. Kennedy D., Law-and-Economics from the Perspective of Critical Legal Studies, in P. Newman (ed.), The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law, London, 2002, <duncankennedy.net/wp-content/uploads/2024/01/law-and-economics-from-the-perspective-of-cls.pdf>.

²⁵ A paradigmatic example is the undoubtedly valuable and scientifically rigorous work by Richards N., Why Privacy Matters, Oxford University Press, 2021.

თავისუფლად. ეს სცენარი 1990-იანი წლების ბოლოსა და 2000-იანი წლების დასაწყისს — ინტერნეტის პირველ „სეზონს“ — მოგვაგონებს.

აშშ-ის სამართლებრივი მოდელის ანალიზს ართულებს მისი ფედერალური ბუნება და შედეგად, შტატების დონეზე არსებული, ხშირად ურთიერთშეუსაბამო კანონების ერთობლიობა, რომლებიც ტექნოლოგიურ ინოვაციებს არეგულირებს.

თუმცა ორი მაგალითი პარადიგმატულია.

1996 წელს, კლინტონის ადმინისტრაციის დროს, მიიღეს *კომუნიკაციების ღირსების აქტი* („CDA“), როგორც პასუხი ონლაინ ბავშვთა პორნოგრაფიის მზარდ პრობლემაზე²⁶. სენატორი ექსონი, აქტის მთავარი ინიციატორი, მიზნად ისახავდა ონლაინ პორნოგრაფიის გავრცელების შეზღუდვას და, კერძოდ, არასრულწლოვანთა წვდომის შეზღუდვას ასეთ მასალაზე²⁷. ინტერნეტისგან მომდინარე პოტენციურმა საფრთხემ — ერთგვარი „წითელი ფარნების უბნის“ სახით — საფუძველი დაუდო ამ აქტის შექმნას, რომელიც მეცნიერების მხრიდან მწვავე კრიტიკის საგანი გახდა, როგორც ინტერნეტის განვითარების წინააღმდეგ მიმართული, თავისუფლების შემზღუდველი ზომა

²⁶ განსახილველი აქტის მიღების შემდეგ იურიდიული დოქტრინის ნაწილმა ონლაინ პორნოგრაფიის რეგულირებისთვის ალტერნატიული გადაწყვეტა შემოგვთავაზა, რომელიც ვებსაიტებისთვის მეორე დონის დომენის (მაგ., .sex ან .osc) მინიჭებას გულისხმობს, რათა *prima facie* მიუთითოს კონტენტის უხამს ბუნებაზე. See Major A. M., *Internet Red Light District: A Domain Name Proposal for Regulatory Zoning of Obscene Content*, in *Marshall J. Computer & Info.* 21, 1997.

²⁷ „საინფორმაციო სუპერმაგისტრალი არ უნდა იქცეს წითელი შუქნიშნების რაიონად. ეს კანონმდებლობა ამას აღკვეთს და წესიერების იმ სტანდარტებს, რომლებიც იცავდა სატელეფონო მომხმარებლებს, ახალ სატელეკომუნიკაციო მოწყობილობებზეც გაავრცელებს. მისი მიღების შემდეგ ჩვენი შვილები და ოჯახები უკეთ იქნებიან დაცული მათგან, ვინც ციფრულ სამყაროში ბავშვების არასათანადო კომუნიკაციებსა და ურთიერთობებში ჩასათრევად მოქმედებს. წესიერების აქტი ასევე დაიცავს მოქალაქეებს ელექტრონული თვალთვალისგან და დაიცავს სახლის ხელშეუხებლობას დაუპატიჟებელი უხამსობისგან“, 141 Cong. Rec. S1953. იხილეთ აგრეთვე: „კომუნიკაციების წესიერების აქტის ფუნდამენტური მიზანია ბავშვების ესოდენ საჭირო დაცვის უზრუნველყოფა“, 141 Cong. Rec. S8088. საკანონმდებლო წინადადება შთაგონებული იყო მ.რ. იმის (M.R. Imm) კვლევით, *Marketing Pornography on the Information Superhighway: A Survey of 917,410 Images, Descriptions, Short Stories, and Animations Downloaded 8.5 Million Times by Consumers in Over 2000 Cities in Forty Countries, Provinces, and Territories*, 83 Georgetown L.J. 1849 (1985), რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ ონლაინ გავრცელებული კონტენტის 83.5% პორნოგრაფიული ხასიათის იყო. თუმცა კვლევამ მნიშვნელოვანი კითხვები გააჩინა როგორც აშშ-ის იურისტ-აკადემიკოსებში, ისე სისტემის ოპერატორებში. კრიტიკული მოსაზრებების მიმოხილვისთვის, იხილეთ *Cannon R.*, *The Legislative History of Senator Exon's Communications Decency Act: Regulating Barbarians on the Information Superhighway*, 49 Fed. Comm. L.J. 52 (1996). რაც შეეხება უხამსობას, წამყვანი პრეცედენტებია *Miller v. California*, 413 U.S. 15 (1973), რომელმაც დაადგინა უხამსობის შეფასების სტანდარტები (ე. წ. „უხამსობის ტესტი“), და *Paris Adult Theatre I v. Slaton*, 413 U.S. 49 (1973), რომელმაც აღიარა სახელმწიფოს ინტერესი, დაარეგულიროს უხამსი და პორნოგრაფიული მასალების კომერციული გავრცელება, ისევე, როგორც ამგვარი ხასიათის საჯარო ჩვენებები. საკანონმდებლო დონეზე, უხამსობა რეგულირდება ამერიკის შეერთებული შტატების კოდექსის მე-18 კარის 71-ე თავით, ხოლო 47-ე კარის § 223 ეხება „უხამს ან შევიწროების შემცველ სატელეფონო ზარებს“. აღსანიშნავია, რომ უხამსობა ერთ-ერთია იმ იშვიათ გამონათქვამთაგან, რომელსაც პირველი შესწორება არ იცავს. ბუნებრივია, აკრძალულია ბავშვთა პორნოგრაფიის ფლობა და გავრცელებაც; იხილეთ 18 U.S.C. § 2251; *Osborne v. Ohio*, 495 U.S. 103 (1990). საბოლოოდ, 1998 წელს, ონლაინ სივრცეში ბავშვთა ექსპლუატაციასთან ბრძოლის მიზნით, მიღებულ იქნა „ბავშვთა სექსუალური მტაცებლებისგან დაცვის აქტი“.

(და რომელიც საბოლოოდ უზენაეს სასამართლოში გასაჩივრდა საქმეში “Reno v. ACLU”)²⁸.

ერთ-ერთი მთავარი დებულება იყო *Good Samaritan Clause* — § 230(c)(2)(A) — რომელიც იმუნიტეტს ანიჭებდა ინტერნეტ სერვისის პროვაიდერებს (“ISP”), რომლებიც კეთილსინდისიერად მოქმედებდნენ უხამსად, შეურაცხყოფილად ან სხვაგვარად საზიანოდ მიჩნეულ მასალაზე წვდომის შეზღუდვის მიზნით, მაშინაც კი, როდესაც კონკრეტული კონსტიტუციური გარანტიები არ არსებობდა. დროთა განმავლობაში ამ პუნქტმა არა მხოლოდ გავლენა მოახდინა ცილისწამების სამართალზე, არამედ იქცა სამართლებრივ ფარად “ISP”-ებისთვის, რათა თავი აერიდებინათ მომხმარებლის მიერ გამოქვეყნებული კონტენტის წაშლის ვალდებულებისთვის.

რეტროსპექტივაში § 230-მა, მიუხედავად მისი გადაჭარბებებისა, ხელი შეუწყო იმ დროისთვის ახალი ინტერნეტ მოთამაშეების მიერ შეთავაზებული სერვისების გაფართოებას, რომლებმაც ისარგებლეს ერთგვარი იმუნიტეტით, რადგან არ მოეთხოვებოდათ მესამე მხარის კონტენტის წაშლა.

მეორე მნიშვნელოვანი მაგალითია 1998 წლის *ციფრული ათასწლეულის საავტორო უფლებების აქტი* (“DMCA”), რომელმაც შემოიღო დებულებები “ISP”-ების საავტორო უფლებების დარღვევის შესახებ სარჩელებისგან დასაცავად და დაამკვიდრა ტექნოლოგიური ნეიტრალიტეტის პრინციპი, რომელიც მოგვიანებით აისახა ევროკავშირის ელექტრონული კომერციის დირექტივაში (2000/31/EC)²⁹.

“DMCA”-ის წესებმა, რომლებიც შემდგომში ევროკავშირშიც გადმოიღეს, გაათავისუფლა “ISP”-ები პასუხისმგებლობისგან მომხმარებლების მიერ ატვირთული უკანონო მასალისთვის, იმ პირობით, რომ ასეთი მასალა დროულად წაიშლებოდა გაუქმების შესახებ ვალიდური მოთხოვნის მიღების შემდეგ. ამ გარანტიებმა უდავოდ შეუწყო ხელი ისეთი პლატფორმების აღზევებას, როგორებიცაა: “YouTube”, “Facebook” და სხვა ციფრული შუამავლები, რადგან მათ საშუალება მისცა, უმასპინძლონ მომხმარებლის მიერ გენერირებული კონტენტის უზარმაზარ რაოდენობას წინასწარი კონტროლის გარეშე, რითაც საფუძველი ჩაუყარეს აშშ-ის „დიდი

²⁸ 521 U.S. 844 (1997). უზენაესმა სასამართლომ გააუქმა მხოლოდ კანონის §§ 223 (a) და (d) ნაწილები, რომლებიც კრძალავდა „უხამსი ან ბინძური შინაარსის შეტყობინებების გამიზნულ გადაცემას 18 წლამდე ასაკის ნებისმიერი მიმღებისთვის“ და „ამკარად შეურაცხყოფილი შეტყობინებების გამიზნულ გაგზავნას ან ჩვენებას იმგვარად, რომ ის ხელმისაწვდომი გამხდარიყო 18 წლამდე ასაკის პირისთვის“. აგრეთვე უნდა აღინიშნოს, რომ 2001 წელს ძალაში შევიდა ბავშვთა ინტერნეტის დაცვის აქტი და სამეზობლო ინტერნეტის დაცვის აქტი. ეს კანონები ავალდებულებს ბიბლიოთეკების ოპერატორებს, დააყენონ ფილტრაციის პროგრამული უზრუნველყოფა თავიანთ კომპიუტერებზე, რომლებიც მომხმარებლებს ინტერნეტზე წვდომას აძლევს, რათა დაბლოკონ პორნოგრაფიული მასალის ჩვენება.

²⁹ იხ. Verbiest T., Spindler G., Riccio G.M., Study on the Liability of Internet Intermediaries, European Commission, DG Internal Market, 22007, SSRN: <<https://ssrn.com/abstract=2575069> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2575069>>, 2002, და უახლესი: Geiger C., Frosio G., Izyumenko E., The Oxford Handbook of Online Intermediary Liability, Oxford University Press, 2020.

ტექნოლოგიური კომპანიების“ გლობალურ დომინირებას ციფრულ ეკონომიკაში.

დღეს, ხელოვნური ინტელექტის რეგულირებასთან დაკავშირებით, აშშ-ის კომპანიები კვლავ დომინანტურ პოზიციას იკავებენ ბაზარზე და პოლიტიკაც შესაბამისად რეაგირებს — მიდრეკილებით არარეგულირებისკენ და არა უბრალოდ დერეგულაციისკენ. ამის უახლესი მაგალითია შტატის ან ადგილობრივ დონეზე ხელოვნური ინტელექტის ნებისმიერ რეგულაციაზე ათწლიანი მორატორიუმის შემოღების მცდელობა, რომლის აშკარა მიზანი იყო ხელოვნური ინტელექტის განვითარებაზე შეზღუდვების თავიდან აცილება და ინდუსტრიისთვის გლობალურ კონკურენციაში მოქმედების სრული თავისუფლების მინიჭება — განსაკუთრებით ჩინეთის წინააღმდეგ, რომელიც ტრამპის ეპოქის პოლიტიკის საყვარელი სამიზნე იყო. ეს აკრძალვა შეტანილი იყო „დიდ ლამაზ კანონპროექტში“ (H.R.1), საგადასახადო და ინფრასტრუქტურული შეთანხმების კანონპროექტში და მას აქტიურად უჭერდნენ მხარს მსხვილი ტექნოლოგიური ფირმები, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ ერთიანი ფედერალური ჩარჩო უფრო ეფექტიანი იქნებოდა, ვიდრე შტატების კანონების ფრაგმენტული ნაზავი³⁰.

ეს მორატორიუმი, რომელიც ვრცელდებოდა ხელოვნური ინტელექტის სისტემებზე, ალგორითმულ მოდელებსა და ავტომატიზებული გადაწყვეტილების მიღების ინსტრუმენტებზე, მიზნად ისახავდა არა მხოლოდ ახალი კანონების დაბლოკვას, არამედ არსებულის გაუქმებასაც, რითაც ფაქტობრივად მთელი მარეგულირებელი უფლებამოსილება კონგრესს გადაეცემოდა. მისი მომხრეების აზრით, ეს შეამცირებდა სამართლებრივ ფრაგმენტაციას ცალკეულ შტატებს შორის.

თუმცა სენატმა წინადადება უდიდესი უმრავლესობით, 99 ხმით 1-ის წინააღმდეგ, ორპარტიული კენჭისყრით უარყო. აღსანიშნავია, რომ ეს შედეგი ნაკლებად იყო განპირობებული ხელოვნური ინტელექტის დერეგულაციის პრინციპული უარყოფით და, უფრო მეტად, რესპუბლიკელთა მიდრეკილებით, შეენარჩუნებინათ ცალკეული შტატების ავტონომია. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, უარყოფა ასახავდა შემოფოთებას ფედერალურ და შტატის დონეებს შორის ურთიერთობასა და ადმინისტრაციულ დისკრეციაზე და არა

³⁰ კერძოდ, იხილეთ სემ ალტმანის განცხადებები, რომლებიც Tech Policy Press-მა გაავრცელა, *Transcript: Sam Altman Testifies at US Senate Hearing on AI Competitiveness*, <https://www.techpolicy.press/transcript-sam-altman-testifies-at-us-senate-hearing-on-ai-competitiveness/>. უფრო კონკრეტულად, მეწარმემ უარყო წინადადებები, რომლებიც დევლოპერებს ავალდებულებდა, ხელოვნური ინტელექტის სისტემების გამოშვებამდე მთავრობისგან ნებართვა მიეღოთ, და მათ სექტორისთვის „კატასტროფული“ უწოდა. მიუხედავად ამისა, მან ხაზგასმით აღნიშნა, რომ “NIST“-ის (სტანდარტებისა და ტექნოლოგიების ეროვნული ინსტიტუტი) მიერ სტანდარტების დადგენა შეიძლება სასარგებლო იყოს იმ პირობით, რომ ეს პროგრესს არ შეანელებს. უფრო მეტიც, მიუხედავად იმისა, რომ მან აღიარა ამერიკის შეერთებული შტატების ტექნოლოგიური უპირატესობა ჩინეთთან შედარებით, ის ამტკიცებდა, რომ ამ ლიდერობის შეფასება სამომავლო პერსპექტივიდან რთულია. ამ მოსაზრების გასამყარებლად მან დაასკვნა, რომ ხელოვნური ინტელექტის მომავალი უნდა ემყარებოდეს „დემოკრატიულ ღირებულებებს, როგორებიცაა გამჭვირვალობა და თავისუფლება“, რითაც ის ავტორიტარულ მოდელებს უნდა გაემიჯნოს.

არარეგულირებული ხელოვნური ინტელექტის განვითარების თავიდან აცილების მცდელობას.

მიუხედავად ამისა, თუმცა ეს შემთხვევა არ აჩვენებს მკაფიო პოზიციას ხელოვნური ინტელექტის პოლიტიკასთან დაკავშირებით, ის გვიჩვენებს, რომ აშშ-ის რეგულირების მიმართულება შესაძლოა იცვლებოდეს.

როგორც ახლახან აღინიშნა, ბაიდენის ადმინისტრაციის სტრატეგია ორ ფაზად განვითარდა³¹. პირველი, უფრო პროგრამული ეტაპი მოიცავდა 2022 წელს „ხელოვნური ინტელექტის უფლებათა ბილის პროექტის“ გამოქვეყნებას — დოკუმენტის, რომელსაც სავალდებულო ძალა არ გააჩნია და რომელიც ხელოვნური ინტელექტის პასუხისმგებლიანი გამოყენების ძირითად პრინციპებს განსაზღვრავს: თვალთვალისგან დაცვას, ალგორითმულ გამჭვირვალობას, დისკრიმინაციის აკრძალვასა და ანგარიშვალდებულებას. მეორე, უფრო ოპერაციული ფაზა, 2023 წლის 30 ოქტომბრის³² 14110-ე აღმასრულებელ ბრძანებასთან ერთად დადგა, რომელმაც სავალდებულო ვალდებულებები დააკისრა მოწინავე ხელოვნური ინტელექტის მოდულების, განსაკუთრებით კი ორმაგი დანიშნულების სისტემების, დეველოპერებს და დანერგა პოლისტური მიდგომა, რომელიც აერთიანებდა ეროვნულ უსაფრთხოებას, სამოქალაქო უფლებების დაცვასა და ინოვაციების ხელშეწყობას.

მიუხედავად იმისა, რომ ამ აღმასრულებელ ბრძანებას პირდაპირი ფედერალური კანონმდებლობა არ შეუქმნია, მან განსაზღვრა ვალდებულებების, სახელმძღვანელო პრინციპებისა და დირექტივების დეტალური ჩამონათვალი ფედერალური სააგენტოებისთვის, მიზნად ისახავდა რა ტექნოლოგიური ინოვაციების დაბალანსებას ეროვნულ უსაფრთხოებასა და სამოქალაქო თავისუფლებებთან. მისი რამდენიმე ძირითადი პრინციპი ემთხვეოდა ევროპის ხელოვნური ინტელექტის აქტის პრინციპებს. მაგალითად, ბრძანება ავალდებულებდა გამჭვირვალობას იმ კომპანიებისთვის, რომლებიც მაღალი გავლენის მქონე საბაზისო მოდულებს ქმნიდნენ, განსაკუთრებით მათ, რომლებიც აჭარბებდნენ გამოთვლითი სიმძლავრის გარკვეულ ზღვრულ მაჩვენებლებს ან იყენებდნენ არასაჯარო ინფორმაციის დიდ მონაცემთა ბაზებს. ეს ზღვრული მაჩვენებლები განისაზღვრა ვაჭრობის დეპარტამენტის მიერ, სტანდარტებისა და ტექნოლოგიების ეროვნული ინსტიტუტის (“NIST”) მეშვეობით, სხვა ტექნიკურ და უსაფრთხოების სააგენტოებთან თანამშრომლობით.

დამატებით პარალელურ შორისაა გამჭვირვალობასა და „დიზფეიკებთან“ ბრძოლასთან დაკავშირებული ვალდებულებები, რომლებიც მოიცავს: ექსპერიმენტებს კონტენტის წყლის ნიშნებით მარკირებისა და მიკვლევადობის ტექნოლოგიებზე; ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებული კონტენტის საიდენტიფიკაციო ტექნიკური სტანდარტების

³¹ იხ. Lubello V., From Biden to Trump: Divergent and Convergent Policies in The Artificial Intelligence (AI) Summer, in Bocconi Legal Studies Research Paper, 2025, SSRN: <<https://ssrn.com/abstract=5302544>>.

³² აღმასრულებელი ბრძანება ხელოვნური ინტელექტის უსაფრთხო, დაცული და სანდო განვითარებისა და გამოყენების შესახებ.

შემუშავებას; და ციფრული ინფორმაციისადმი საზოგადოებრივი ნდობის გასაძლიერებლად წარმომავლობის პროტოკოლების შექმნას.

თუმცა 2025 წლის იანვარში, ტრამპის პრეზიდენტად დაბრუნებასთან ერთად, მარეგულირებელ მიმართულებაში არსებითი ცვლილება მოხდა. ეს დაიწყო 14179-ე აღმასრულებელი ბრძანებით, რომელმაც სრულად გააუქმა ბაიდენის ბრძანება და ფედერალურ სააგენტოებს დაავალა, გადაეხედათ და გაეუქმებინათ ის რეგულაციები, რომლებიც ხელს უშლიდა ხელოვნური ინტელექტის განვითარებას. ტრამპის მიდგომა, რომელიც აშკარად დერეგულაციის პრინციპებს ეფუძნება, მიზნად ისახავს აშშ-ის ტექნოლოგიური ლიდერობის კვლავ დამკვიდრებას იმ შეზღუდვების მოხსნით, რომლებიც იდეოლოგიურად ან ანტიინოვაციურად აღიქმება, განსაკუთრებით კი იმ შეზღუდვებისას, რომლებიც მიმართულია გენერაციული ხელოვნური ინტელექტის მოდელებში აღქმული „ვოუქ“ („woke“) ან პოლიტიკურად მიკერძოებული კონტენტის წინააღმდეგ³³.

4. ევროკავშირის სამართლებრივი მოდელის შესაძლო სამომავლო გავრცელების შესახებ

ბოლო ათწლეულებში ჩვენ ვხედავთ სამართლის (განსაკუთრებით კერძო სამართლის) როლის ღრმა ტრანსფორმაციას სამართლებრივ სისტემაში, რაც მისი ცენტრალური როლის თანდათანობით დაკარგვით ხასიათდება მარეგულირებელი სამართლისა და ტექნიკური წესების სასარგებლოდ. ეს ცვლილება ასახავს არა მხოლოდ ნორმების შექმნის ფორმების ევოლუციას, არამედ თავად სამართლის კონცეფციის ცვლილებას, რომელიც სულ უფრო მეტად განიხილება, როგორც ეკონომიკის ფუნქციური ინსტრუმენტი და არა, როგორც ზოგადი და სტრუქტურული პრინციპების გამოხატულება, რომლებიც ღრმში მდგრადობისთვისაა შექმნილი.

კლასიკური კერძო სამართალი, რომელიც მე-19 საუკუნის სამოქალაქო კოდექსის მოდელს ეფუძნებოდა, აგებული იყო აბსტრაქტულ, სტაბილურ და მოქნილ კატეგორიებზე, რომლებიც მიზნად ისახავდა სამართლებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფას და პირთა შორის ურთიერთობების სისტემური ლოგიკით მოწესრიგებას. თუმცა თანამედროვე ეპოქაში ეს ჩარჩო თანდათანობით დაჩრდილა მარეგულირებელმა სამართალმა, რომელიც გაგებულია, როგორც სექტორული წესების ერთობლიობა, ხშირად საჯარო სამართლის ბუნების, რომლის მიზანია ეკონომიკის კონკრეტული სფეროების (მაგ., ენერგეტიკა, ტელეკომუნიკაციები, ფინანსები, ჯანდაცვა, გარემოს დაცვა)

³³ აშშ-ის წარმომადგენელთა პალატა, *Censorship's Next Frontier: The Federal Government's Attempt to Control Artificial Intelligence to Suppress Free Speech*, შუალედური ანგარიში აშშ-ის წარმომადგენელთა პალატის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტისა და ფედერალური მთავრობის იარაღად გამოყენების საკითხებზე მომუშავე შერჩეული ქვეკომიტეტისა, 2024 წლის 18 დეკემბერი.

რეგულირება მიზნობრივი, სიტუაციური და ხშირად ტექნოკრატიული ჩარევების გზით.

როგორც წამყვანი მეცნიერები აღნიშნავენ, „კერძო სამართალმა ადგილი დაუთმო ფუნქციურ სამართალს, რომელსაც დამოუკიდებელი უწყებები და ეფექტიანობის ლოგიკა მართავს და რომელიც ხშირად მოწყვეტილია ნებისმიერ სისტემურ მოწყობას“³⁴. ამის შედეგია „ეპიზოდური“ კანონმდებლობის ფორმა, რომლის მიხედვითაც საერთო თანმიმდევრულობა ეწირება პოლიტიკური გადაუდებლობის, ბაზრის ზეწოლის ან მედიასთან დაკავშირებული გარემოებებს. კანონმდებლები უარს ამბობენ ხანგრძლივი, სტრუქტურული ნორმების შექმნაზე და სანაცვლოდ ქმნიან სამართლებრივ ტექსტებს, რომლებიც მიზნად ისახავს მყისიერი პრობლემების მოგვარებას, ყოველგვარი გრძელვადიანი ხედვის გარეშე.

როგორც მკაფიოდ არის აღნიშნული, მარეგულირებელი სამართალი წარმოადგენს ინსტრუმენტებით მმართველობის ტრიუმფს — საჯარო პოლიტიკის ფორმას, რომელიც ხორციელდება ტექნიკური ინსტრუმენტებით, პოლიტიკური განხილვისა და დემოკრატიული დებატების გვერდის ავლით³⁵. ამ პროცესში სამართალი კარგავს თავის მომწესრიგებელ და პროგნოზირებად ფუნქციას და იქცევა სპეციალური, არაერთგვაროვანი წესების ნაზავად, რომელსაც ყოველგვარი სისტემური ხედვა აკლია. ხელოვნური ინტელექტის აქტი — მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეულ პრინციპებს აწესებს — ამის მთავარი მაგალითია: სექტორული წესების რთული ქსელი, რომელსაც ხშირად ტექნიკური ექსპერტებიც კი შეუფერებლად მიიჩნევენ და რომელიც რთულად გასაგები (და გამოსაყენებელია) იურისტებისთვის.

ამ კონტექსტში თავად ნორმატიულ ენაზეც ახდენს გავლენას ტექნოკრატიული გადახრა: ნორმები ხშირად ჰიპერდეტალური ფორმით იწერება, მუდმივი მითითებებით იმპლემენტაციის რეგულაციებზე ან ტექნიკურ სტანდარტებზე, რაც მათ გაგებას ართულებს არა მხოლოდ რიგითი მოქალაქისთვის, არამედ იურისტ-პრაქტიკოსებისთვისაც. ეს ქმნის ხელმისაწვდომობის დეფიციტს და წყვეტს კავშირს სამართალსა და მის ადრესატებს შორის, რითაც ძირს უთხრის მატერიალური კანონიერების პრინციპს. ამის პარადიგმული მაგალითია ხელოვნური ინტელექტის აქტის მე-3 მუხლის 67-ე განმარტება, რომელიც „მცოცავწერტილიან ოპერაციას“ განმარტავს, როგორც „ნებისმიერი მათემატიკური ოპერაცია ან მინიჭება, რომელიც მოიცავს მცოცავწერტილიან რიცხვებს - ნამდვილ რიცხვთა ქვესიმრავლეს, რომლებიც კომპიუტერებში, როგორც წესი, წარმოდგენილია ფიქსირებული სიზუსტის მქონე მთელი რიცხვისა და მასშტაბირების ფაქტორის გამოყენებით, რომელიც, თავის მხრივ, ფიქსირებული ფუძის მთელი ხარისხია“.

ზოგიერთი მეცნიერი ამ ტრანსფორმაციას ნეოლიბერალური პარადიგმის აღზევებას უკავშირებს, რომელმაც შექმნა სამართლის, როგორც ბაზრის

³⁴ *Alpa G.*, *Diritto privato e tecnica legislativa*, 2018, see also *Micklitz H. W.*, *Introduction*, in *Constitutionalization of European Private Law*, Oxford, 2014, 1.

³⁵ *Lascombes P.*, *Le Gales P.* (éds.), *Gouverner par les instruments*, Science Po, Paris, 2005.

სამსახურში მყოფი ტექნიკური ინსტრუმენტის ხედვა, და არა, როგორც სამართლიანობის ან სოციალური ბალანსის აღდგენის საშუალებისა, რომლის მიხედვითაც სამართლის სავარაუდო „ტექნიკური ნეიტრალიტეტი“ მითია: ყოველი მარეგულირებელი არჩევანი გავლენას ახდენს ძალაუფლებრივ სტრუქტურებზე და ასახავს კონკრეტულ ინტერესებს და, შესაბამისად, წარმოადგენს არჩევანს, თუ რომელი ინტერესები უნდა იყოს დაცული სხვებზე მეტად³⁶.

თუმცა ეს არ არის „ბრიუსელის ეფექტის“ შესუსტების ერთადერთი მიზეზი. კიდევ ერთი მიზეზი არის საკანონმდებლო „წარღვნა“: ციფრული სერვისების აქტი, ციფრული ბაზრების აქტი, ხელოვნური ინტელექტის აქტი, კიბერმედევრობის აქტი, მონაცემთა აქტი, მონაცემთა მმართველობის აქტი — აღნიშნული მხოლოდ რამდენიმე მაგალითია. ეს მასიური წარმოება, რომელსაც ხშირად „რბილ სამართლად“ მოიხსენიებენ, მაგრამ პრაქტიკაში სავალდებულოა, მომდინარეობს როგორც ცენტრალური, ისე ეროვნული დონის ადმინისტრაციული ორგანოებისგან. ეს აძლიერებს სამართლებრივ ტექსტებს შორის შეუსაბამოების რისკს, რომლებიც ხშირად ლობისტური ზეწოლის შედეგია და, შესაბამისად, ცუდად არის კოორდინირებული ერთიან და თანმიმდევრულ საკანონმდებლო ხედვაში³⁷.

ნორმების ეს ჭარბწარმოება, რომელსაც არ ახლავს თანაბრად მძლავრი ტექნოლოგიური განვითარება ევროპულ დონეზე, ქმნის პარადოქსულ შედეგებს (მაგალითად, კომპანიები, რომლებსაც შეეხოთ პირველი აკრძალვები ხელოვნური ინტელექტის აქტის მე-5 მუხლით, რომელიც 2025 წლის თებერვლიდან მოქმედებს, არაევროპულია). ეს ასევე იწვევს დიფერენცირებულ ბიზნეს სტრატეგიებს, რომელთა შორისაა ზოგიერთი ამერიკული კომპანიის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, არ შესთავაზონ ხელოვნური ინტელექტის სერვისები ევროკავშირის ფარგლებში³⁸.

მეტიც, როგორც 2024 წლის ბოლოს ევროკომისიისთვის წარდგენილ დრაგის ანგარიშშია აღნიშნული, რომ ევროპამ ვერ შეძლო ადეკვატური ტექნოლოგიური შესაძლებლობების მქონე კომპანიების განვითარების ხელშეწყობა (და, შესაბამისად, აშშ-ისა და ჩინეთის „გიგანტებთან“³⁹ შესადარი

³⁶ Purdy J.S., Grewal D.S., Kapczynski A., Sabeel Rahman K., note 23, 1791.

³⁷ Cf. Padeiro P. J. F., Lobbying in the European Union's AI Act: the role of lobbying by the big five tech companies on the Council of EU's legislative process, Instituto Universitario de Lisboa, October 2024, 44; Woll C., Artigas J., Big Tech's influence in the EU: Lobbying and digital governance, 61 European Journal of Political Research, 2022, 384; Rozgonyi K., Digital giants and EU regulation: The lobbying strategies of Meta in Brussels, 19 Journal of Information Technology & Politics, 2022, 463.

³⁸ ასეთია, მაგალითად, „Apple“-ის შემთხვევა: Montgomery B., Apple-ი ევროპაში ხელოვნურ ინტელექტზე დაფუძნებული ფუნქციების გაშვებას აჭიანურებს და მიზეზად ევროკავშირის რეგულაციებს ასახელებს., The Guardian, 2024 წლის 21 ივნისი. მწვავე დაძაბულობა ასევე წარმოიშვა იტალიის მონაცემთა დაცვის საზედამხებელო ორგანოს მიერ „OpenAI“-სთვის, „ChatGPT“-ის დეველოპერი კომპანიისთვის, საქმიანობის დროებითი შეჩერების დაწესებასთან დაკავშირებით. ამ საქმის შემდგომი ანალიზისთვის, იხ.: Diurni A., Riccio G.M., ChatGPT: Challenges and Legal Issues in Advanced Conversational AI, in 9 The Italian Law Journal, 2023, 474.

³⁹ Cf. Draghi M., The future of European competitiveness, European Commission, 2024.

კომპანიების შექმნა). ამის შედეგია ევროპის სრული დამოკიდებულება მესამე მხარის აქტორებზე.⁴⁰ ეს ჩამორჩენა კიდევ უფრო მძაფრდება გადაწყვეტილების მიღების ნელი პროცესებით, ფორმალისტური ვალდებულებებით (რაც შემთხვევითი არ არის, რომ იწვევს "GDPR"-ის გადახედვას, დაწყებული მცირე და საშუალო საწარმოებისთვის ჩანაწერების წარმოების ვალდებულების გაუქმებით)⁴¹ და საუკეთესო პრაქტიკის მცირე ან ნაკლებად ტექნოლოგიურად განვითარებულ წევრ ქვეყნებში დანერგვის შეზღუდული უნარით.

დასასრულს, ძნელია იმის პროგნოზირება, შეძლებს თუ არა ევროკავშირი, დარჩეს ფუნდამენტური უფლებების დაცვის შუქურად ხელოვნური ინტელექტის განვითარების კონტექსტში.

ზოგიერთი ნიშანი მიუთითებს ამ გავლენის შემცირებასა და არაევროპული კომპანიების — არა მხოლოდ ამერიკულის — მზაობის შემცირებაზე, მოერგონ ევროპულ გადაწყვეტილებებს. მაგალითად, განვიხილოთ "DeepSeek"-ის სახელით ცნობილი დიდი ენობრივი მოდელის მმართველი ჩინური კომპანიების პასუხი, რომლებმაც არ უპასუხეს იტალიის მონაცემთა დაცვის ორგანოს მოთხოვნებს, გარდა იმისა, რომ განაცხადეს, ევროპული კონფიდენციალურობის რეგულაციები მათ საქმიანობაზე არ ვრცელდებოდა⁴². ეს აბსურდული პასუხია. აშკარაა, რომ ჩინური კომპანიების წარმომადგენელ იურისტებს არ შეიძლებოდა არ სცოდნოდათ "GDPR"-ის მოქმედების სფეროს შესახებ, მაგრამ ეს მაინც აჩვენებს ევროპული ბაზრის მიმზიდველობის შემცირებას არაევროპული ხელოვნური ინტელექტის კომპანიებისთვის.

და შესაძლოა, ეს არის ის საკითხი, რომელსაც უნდა დავუბრუნდეთ: ევროკავშირი ქმნის წესებს, მაგრამ კვლავაც დარწმუნებულნი ვართ, რომ „ინოვატორი“ ქვეყნები დაინტერესებულნი არიან მათი დაცვით?

⁴⁰ დრაგის ანგარიშში მოყვანილი ზოგიერთი მაგალითი, მათ შორის სტატიის ტექსტში ნახსენებიც, უკვე განხილული იყო, სხვათა შორის, შემდეგ ნაშრომში: *Renda A., Beyond the Brussels Effect. Leveraging Digital Regulation for Strategic Autonomy*, FEPS – Foundation for European Progressive Studies, Brussels, 2022.

⁴¹ საინფორმაციო სააგენტო, "GDPR"-ის მიზნობრივი მოდიფიკაციები: "EDPB და "EDPS" მიესალმებიან აღრიცხვის ვალდებულებების გამარტივებას და დამატებით განმარტებებს ითხოვენ, 2025 წლის 9 ივლისი.

⁴² *Garante per la protezione dei dati personali*, Provv. January 30, 2025, doc. web n. 10098477.

ბიბლიოგრაფია:

1. *Almada M., Petit N.*, the EU AI Act: A Medley of Product Safety and Fundamental Rights. European University Institute, RSCAS Working Paper 2023/59, 2023.
2. *Alpa G.*, Diritto privato e tecnica legislativa, 2018.
3. *Ancel M.*, Utilità e metodi del diritto comparato. Italian translation by P. Stanzione. Camerino, 1974.
4. *Ascarelli T.*, Premesse allo studio del diritto comparato, in Studi di diritto comparato e in tema di interpretazione, Milano, 1952.
5. *Bradford A.*, The Brussels Effect: How the European Union Rules the World. Oxford University Press, 2020.
6. *Calzada I.*, Citizens' Data Privacy in China: The State of the Art of the Personal Information Protection Law (PIPL). Smart Cities 5: 1140, 2022
7. *Cannon R.*, The Legislative History of Senator Exon's Communications Decency Act: Regulating Barbarians on the Information Superhighway." Federal Communications Law Journal 49: 52, 1996.
8. *Costantinesco L.*, metodo comparativo, Torino, 2000.
9. *Creemers R.*, China's Emerging Data Protection Framework, SSRN. <https://ssrn.com/abstract=3964684>, 2021.
10. *Creemers R., Webster G.*, (trans.), Translation: Personal Information Protection Law of the People's Republic of China (Effective Nov. 1, 2021), DigiChina, 2021. <https://digichina.stanford.edu/work/translation-personal-information-protection-law-of-the-peoples-republic-of-china-effective-nov-1-2021/>.
11. *Diurni A., Riccio, G. M.*, ChatGPT: Challenges and Legal Issues in Advanced Conversational AI, The Italian Law Journal 9: 474, 2023.
12. *Downes L.*, The Laws of Disruption: Harnessing the New Forces That Govern Life and Business in the Digital Age, Basic Books, 2009.
13. *Draghi M.*, the Future of European Competitiveness. European Commission, 2024.
14. *Ferrajoli L.*, "Crisi del diritto e dei diritti nell'età della globalizzazione." Questione Giustizia. <<https://www.questionegiustizia.it/articolo/crisi-del-diritto-e-dei-diritti-nell-eta-della-globalizzazione>>, 2023.
15. *Geiger C., Frosio, G., Izyumenko E.*, the Oxford Handbook of Online Intermediary Liability. Oxford University Press, 2020.
16. *Gorla G.*, "Diritto comparato." Enciclopedia del diritto, XII, Milano, 1964.
17. *Grossi P.*, Aspetti giuridici della globalizzazione economica. In Atti della Accademia dei Georgofili, 2013.
18. *Hoecke M. Van*, ed. Epistemology and Methodology of Comparative Law. Hart Publishing, 2004.
19. *Imm M. R.*, Marketing Pornography on the Information Superhighway, Georgetown Law Journal 83: 1849, 1985.

20. *Kennedy D.*, Law-and-Economics from the Perspective of Critical Legal Studies. In The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law, ed. *Newman P.*, London, <<https://duncankennedy.net/wp-content/uploads/2024/01/law-and-economics-from-the-perspective-of-cls.pdf>>, 2002.
21. *Lascombes P., Le Galès P.*, eds. Gouverner par les instruments. Sciences Po, Paris, 2005.
22. *Liz dos Santos A. L.*, Lei Geral de Proteção de Dados: um estudo comparativo em relação à efetividade dos direitos fundamentais. *Revista dos Tribunais* 105, 2020.
23. *Lubello V.*, From Biden to Trump: Divergent and Convergent Policies in The Artificial Intelligence (AI) Summer, Bocconi Legal Studies Research Paper. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=5302544>, 2025.
24. *Major A. M.*, Internet Red Light District: A Domain Name Proposal for Regulatory Zoning of Obscene Content, *Marshall Journal of Computer & Information Law* 21, 1997.
25. *Mattei U.*, Comparative Law and Economics. University of Michigan Press, 1997.
26. *Meier P., Métille S.*, Loi fédérale sur la protection des données. Helbing Lichtenhahn Verlag, 2023.
27. *Montgomery B.*, Apple Delays Launch of AI-powered Features in Europe, Blaming EU Rules. *The Guardian*, June 21, 2024.
28. *Moriconi C.*, Recent Evolution of the Personal Privacy Legal Protection in People's Republic of China. *Nordic Journal of Law and Social Research* 9: 248, 2019.
29. *Pereira J. F.*, Lobbying in the European Union's AI Act: The Role of Lobbying by the Big Five Tech Companies. Instituto Universitário de Lisboa, 2024.
30. *Purdy J. S., Grewal D. S., Kapczynski A., Rahman S., K.*, Building a Law-and-Political-Economy Framework, *Yale Law Journal* 129: 1784, 2020.
31. *Renda A.* 2022. Beyond the Brussels Effect: Leveraging Digital Regulation for Strategic Autonomy. Foundation for European Progressive Studies (FEPS), Brussels.
32. *Richards N.*, Why Privacy Matters. Oxford University Press, 2021.
33. *Rozgonyi K.*, Digital Giants and EU Regulation: The Lobbying Strategies of Meta in Brussels, *Journal of Information Technology & Politics* 19: 463, 2022.
34. *Sacco R.*, Circolazione e mutazione dei modelli giuridici, In *Digesto delle discipline privatistiche*, sez. civ., II. Torino: UTET, 365, 1988.
35. *Sacco R.*, Introduzione al diritto comparato. Fifth ed., in *Trattato di diritto comparato*, Torino: UTET, 1992.
36. *Santoni G.*, Personal Data as a Market Commodity: Legal Irritants from China's Experience, *European Journal of Privacy Law and Technology* 1, 2023.
37. *Stanzione P.*, Sui metodi del diritto comparato, *Introduzione a Ansel M.*, Utilità e metodi del diritto comparato, trad. it., Camerino, 1974.
38. United States Code, Title 18, Chapter 7, Title 47 § 223.
39. *Verbiest T., Spindler G., Riccio G. M.*, Study on the Liability of Internet Intermediaries. European Commission, DG Internal Market. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2575069>, 2002.

40. *Viola M., L. Heringer.*, Um olhar internacional: Lei Geral de Proteção de Dados Pessoais (LGPD) e o General Data Protection Regulation (GDPR), adequação e transparência internacional de dados, in Souza C.A., *Magrani E., Silva P.*, (eds.), Lei Geral de Proteção de Dados(LGPD): caderno especial, São Paulo, Thomson Reuter, 2019, 227.
41. *Voss W. G., Pernot-Leplay E.*, China Data Flows and Power in the Era of Chinese Big Tech, 44 Nw. J. Int'l L. & Bus. (2024) 1.
42. *Woll C., Artigas, J.* Big Tech's Influence in the EU: Lobbying and Digital Governance. European Journal of Political Research 61: 384, 2022.
43. *Zeno-Zencovich V.*, Comparison Involves Pluralism: A Rejected Viewpoint, Comparative Law Review 6, 2025.
44. *Zheng G.*, Trilemma and tripartition: The regulatory paradigms of cross-border personal data transfer in the EU, the U.S., and China, 43 Computer Law Security Rev. 105610, 2021.
45. *Osborne v. Ohio*, 495 U.S. 103, 1990.
46. *Paris Adult Theatre I v. Slaton*, 413 U.S. 49.